

કિશોર નગરીનો

ચતુરસિંહ ઠગારો.

ભાગ ૧ લો.

મનરંજન કરનારી વાત્તાનો
મહોટો સંગ્રહ.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,
શા. નારણલાલ મોતીલાલ.

ગુકસેલર—અમદાવાદ.

નકલ ૫૦૦૦ સને ૧૯૨૬ આવૃત્તિ ચોથી.

છપાવનારે સર્વ હક્ક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

શ્રી ‘પ્રજા હિતાર્થ’ મુદ્રાલય પ્રેમમાં પટેલ સોમાભાઈ
દક્ષપતંગમે જાણ્યું છે. શાહપુર નવી પોળા-અમદાવાદ.

કૌમલ ચાર આના.

વગર માસ્તરે અને થોડી મહેનતે સહેલાઈથી
ઇંગ્રેજી શીખવાનું પુસ્તક.

એ ગાઇડ ટુ ઇંગ્લીશ ટીચર.

તમે જો બીજા પુસ્તકો ખરીદ કેરી કંટાળ્યા
હોય તો ખરીદો.

એ ગાઇડ ટુ ઇંગ્લીશ ટીચર.

ક્રીમત ૧-૮-૦

નજીવી ક્રીમત માટે પાતાનો અમુક્ય વખત ગુમાવતા
નહીં. આ પુસ્તકથી અંગ્રેજી બીલકુલ નહીં ભણેલો માણસ
પાતાની મેજે અંગ્રેજી વાંચતા તથા લખતાં તથા બોલતા
ઘણી સહેલાઈથી શીખી શકે છે. આ પુસ્તક વીદ્યાર્થીઓને
તથા પરચુરણ ધંધાદારીઓને-તથા નોકરીઆત માણસોને
શીખવાનું આ ઉત્તમ સાધન છે.

બહાર ગામ વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે નોટપેડ
કાગળ લેવામાં આવશે નહીં.

મળવાનું ઠેકાણું.

શાહ નારણલાલ મોતીલાલ બુકસેલર

રીચીસ્ટ્રા—અમદાવાદ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૫૭૨ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ચંદુરસિંહ ઠગાડો

વિષય ૬૩૫૫: ૩

ઉજ્જેશુ નગરીનો

ચતુરસિંહ ઠગારો.

એ નામની અતી રસીક અને મનરંજન
કરનારી હાસ્યજનક વાર્તા.

ભાગ ૧ લો.

મગદી ઉપરથી ભાષાતર કર્તા
શ્યામ મુંદર પરાયગરાય કુન્તલપુરી.
અમદાવાદ.

ઉપાધી પ્રસિદ્ધ કરનાર,
શા. નારણલાલ મોતીલાલ,
રીઝીરોડ—અમદાવાદ.

મને ૧૯૨૬ આવૃત્તિ થોથી. પ્રક. ૫૦૦૦

શ્રી 'પ્રજ્ઞા વિજય' મુદ્રાલય પ્રેસમા પટેલ સામાભાઈ
દક્ષપતરામે બાપુ ઠ. શાહપુર નવી વાળી—અમદાવાદ.

દીમત આના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
સમગ્ર ગ્રંથોનો ઉપરોક્ત સંગ્રહ
૧૨૯૭૩

ઉજ્જૈન નગરીના

ચતુરસિંહ ઠગારો.

ભાગ પહેલો.

વાતાં પેહેલી.

ચતુરસિંહનું ચરીત્ર.

રાજાને શોકમય મુદ્રાથી બેઠેલો જોઈને પ્રધાને પુછ્યું કે, 'ઉજ્જૈન પતિ-આપ જેવા મહાત્મા અને પરાક્રમી પુરુષોને આવી વ્યથા સાથી ઉત્પન્ન થઈ તે જો કૃપા કરીને આપના દાસને વીદીત કરશો તો શું હું તમારા દુઃખમાં ભાગ નહીં લઈ શકું. વિક્રમે કહ્યું કે, 'મહારાજે મેં જે કાંઈ જોયું છે તે ઉપરથી મને બહુ વિચાર ઉત્પન્ન થાય છે.' પ્રધાને કહ્યું કે, એવી તે સી બાબત છે! વિક્રમે કહ્યું કે, અહો બુદ્ધિશાળી પ્રધાન! શું કહું! દહેતાંજ મને સ્વરમ થાય છે, કારણ કે ઉંડાણમાં ઉતરી વીચાર કરી જોતાં તો ખુલ્લું જણાઈ આવ્યું છે કે એવી નીર્હિંસ અને નીચું જોતારી વાતોની અંદર હાથ નાખવો મારા જેવા એક રાજાના તાબને ધરીત નથી, પણ હજી બાબુએથી વીચાર કરવા બહુ છે તો મને એમ લાગ્યું કે, માણસ જે વાત કરે છે, જે

પ્રમાણે વર્તવાને અંતની ધડી સુધી દઢ રહે છે કે નહી, તેની પરીક્ષા કરવી. આવા હેતુથી હું તમને કહું છું કે, “આજ રાત્રીના તમે પોતે રામભટ નામના પંડિતના ઘરની પાછળ જે કંઈ તમારા સાંભળવામાં આવે તો, ઉભા રહીને સાંભળજો. ”

કરાવ પ્રમાણે રાતના પ્રધાનજી અંધાર પછોડો ઓઢીને રોન કરતાં કરતાં પંડિતના ઘર પાછળ આવી ઉભા રહ્યા. ત્યાં ગઈ કાલની જે પ્રપંચ ચાલી રહ્યો હતો.

સશીકળા—આપા, હું કહું છું તે સત્ય છે. તેનો અનુભવ લેશો.

રામભટ—મેટી વિક્રમચરિત્રની બરાબર બીજા કોષ્ટ પશુ ચરિત્ર ઉત્તમ નથી. શુદ્ધ નિર્માણ અને પરોપકારથી બરપુર વિક્રમ ચરિત્ર સર્વોત્તમ છે.

સશીકળા—પ્રપંચ પવિત્રતા અને ચાલાકી યુક્ત સ્ત્રી ચરિત્રના આગળ વિક્રમ ચરિત્ર કશા લેખામાજ નથી ! હું પ્રતિષ્ઠાપૂર્વક કહું છું કે, તેનો દાખલો કોષ્ટ દિવસ વિક્રમ સાથે તમે નજરો નજર જોશો.

પ્રિય વાંચક—પ્રધાનજી ઉપલી વાર્તાથી દંભ થઈ ગયો અને તુરત રોન પડતી મુઠી વિક્રમની હજુરમાં હાજર થયો.

અરધી રોનથી પાછો આવેલો પ્રધાનજીને જોઈને વિક્રમે પુછ્યું કે, કેમ સુલટ બલદી પાછા પધાર્યા.

પ્રધાન—કાર્ય સીધું થવાથી તુરત પાછો આવ્યો. આપની ઈચ્છા શું છે તે બજાવશે.

વિક્રમ—તે કન્યાને ઘરમાં લાવી તેણીનું ચરીત્ર જોવા ઉત્કંઠા થઈ છે. ઉત્કંઠા પૂર્ણ કરવાનું કામ તમારા જેવા વીવેક અને ચા-પુરપના હાથમાં સોપું છું.

હુકમ થતાજ પ્રધાનજી રામભટ્ટની ઝુપડી જઈ પહોંચ્યો. અને વિક્રમના વિચારો પ્રદર્શિત કર્યા. જે પરથી પંડિતે કહ્યું કે, ‘અસ્તુ હું ક્યુલ હું અને મારી પુત્રીનો એવોજ વિચાર છે, જે કે રાજાની જાન જમાડવા જેટલું દ્રવ્ય મારી પાસે નથી, તેથી પ્રધાનજીએ તેમને ખર્ચ વાસ્તે પંદર હજાર સોના મ્હોરો મોકલાવી આપી અને રાજાના લગ્નની ત્યારી કરવા માંડી.

ક્ષત્રીને બ્રાહ્મણની છોકરી આપવા માટે શશીકળાની માતાએ વાધો લીધો પરંતુ વિક્રમના કુળમાં અપાયલી બ્રાહ્મણની છોકરીએનો દાખલો આપીને રામભટ્ટે તેણીને શાંત કરી અને શશીકળાનો બોલવાનો મતલબ જણાવ્યો જેથી શશીકળાની માતાએ અને ત્યાં બેઠેલા બીજા પંડિતોએ પણ તે વિચાર સ્વિકાર્યો. અને સમારંભથી લગ્ન કરી આપ્યાં.

હરાવ પ્રમાણે, શશીકળા સાસરે ગયા બાદ શયનની પહેલી મુલાકાતમાં વિક્રમે ભુતકાળની વાત શરૂ કરીને કહ્યું કે ‘તારી હઠ પ્રમાણે સ્ત્રી ચરિત્રની ખુશી બતાવ,’ પોતાની બાબત રાજા જાણે છે એમ સમજી સ્મિતહાસ્યથી શશીકળાએ કહ્યું ‘મહારાજ. આજની રાત વિતિ બવાદો, કાલે હું આપને બતાવીશ.’ એવા વિનોદથી તે રાત્રી આનંદમાં ગાળીને પ્રાતઃકાલે શશીકળા ઉઠીને પ્રચરિમાં ગઈ. પોતાની માતૃશ્રી આગળ રાતનું વૃત્તાંત કહેતાં બેઠી કે, ‘આજે મારે રાજાને માફ ચરીત્ર દેખાડવાનું છે.’

આ તારી અવીચારી હઠથી રાજાની હઠના ઠારણને લીધે તાસ શરીરને તુકજાન ન થાય તેની તું સંજાળ રાખજે, એમ તેની માતાએ સમજાવી, જેથી તેણીને ધીરજ આવી, પોતે પાછી શ્વશુર ભુવનમાં ગઈ. રાજાએ હરાવ પ્રમાણે તેની પાસે તે ચરિત્ર માગ્યું પરંતુ તુરવા

તુરત નહીં બતાવવામાં આવશે, પણ તે પુણ્ય રીતે બતારી તેની ખાત્રી કરી આપવાને બેચાર મહિના લાગશે. તેણે શશીકળાનું બેલવું સાંભળીને રાજ્યે તુરત તેને પોતે આમજ્યાં ગોઠવી મુકેલું એક દંડ મહેલમાં કેદ કરી.

ચતુર શશીકળા કે જેણી પ્રથમ થયેલી સુચનાથી પિયસ્થી નિકલનાજ દરત તુંબડી નાંખી સાથે બાંધી લીધા હતા. તેનો ઉપયોગ આ ઠેકાણે કર્યો. મહેલની ચારે બાજુએ ઉંડી ખામ ખોદાવી માંહી પાણી ભરી દીધું હતું, તેના કીનારાપર મહેલને ઝગતા શશીકળાએ તે બીજ વાવી દીધા, જે થોડા દિવસમાં તેની વેલી વધી જઈને ફળને પ્રાપ્ત થયાં. તે ફળો કંઈ દિવસમાં મોટા થઈને તેના તુમડા બન્યાં, જેનાથી શશીકળાએ તરવાની કળા શીખવા માંડી. એક અઠવાડિયામાં કાબેલ તરનારી થઈને સમયાનુસાર ખાઈની પહેલો તરફ ઉતરી ગઈ. તેવીજ તેણી પિતાના ઘરમાં આવી દાખલ થઈ અને ત્યાં તત્કાલ માયન શીખવાનો આરંભ કર્યો. તેમાં પ્રવીણ થઈને જાહેર નાયકણ તરીકે એક ધર્મજ્ઞાણમાં મુકામ કર્યો અને ત્યાંજ બેસી ગાનતાનનું કામ કરવા લાગી. કાંઈના બોલાવવાથી તેને ઘર જવાને સાથ તે ના પાડતી હતી આવી રિયતિમાં તેણીનું માન વિશેષ વધતું ગયું અને તેની કીર્તિની વાતો રાજ સુધી પહોંચી. રાજ્યે પ્રધાનને મોકલો આગ્રહથી એ મણીકાને રાજસભામાં બોલાવી. રાજના હુકમ પ્રમાણે કચેરીમાં આવી મુજરા સાથે ગાન તાનથી રાજને ખુશ પ્રસન્ન કર્યો તેણીના મોઢ જાતમાં અજાણ જઈને રાજ્યે તેણીને પોતાના મહેલમાં રાખવાને અગ્રહ કર્યો. રાજ્યગ્રહ આગળ પોતાનો ઉપાય ન ચાલવાથી નિરૂપાયે રાજ મહેલમાં રહી રાજથી પોતાનો ગર્જ રહ્યો, તેણીને એવું જણાવવાથી તુર્ત તેણીએ રાજ મહેલને

ત્યાગ કરવાનો હરાવ કર્યો અને પ્રપંચથી રાજાને સમજાવી તેની પાસેથી કદાર વિંટી તથા કમાલ આગી લખતે પસાર થઈ ચ્હા પોતાના એક દંડી નહલમાં બંધને રહી. ત્યાં તેણીને નવ માસ પુરા થતાં એક પુત્ર થયો. પુત્ર રત્ન જોઈને પ્રસન્ન થયેલી અશીકળા તન મન ધનથી તેનું પાલન કરવા લાગી. ઠાણે કરીને તે પુત્ર ચાર પાંચ વર્ષનો થયો. ત્યારે પોતાના પિતાને યજ્ઞોપવિત સંસ્કાર તથા વિદ્યાભ્યાસ સાર સોંપી આપ્યો.

પુત્રના લક્ષણ પારણામાંથી વરતાયેજ, એ ન્યાય પ્રમાણે તે પુત્ર દીવસાનુંદિવસ વિદ્યા જ્ઞાનમાં વધતો જઈ પોતાના ન્હાના તુલ્ય એક અચ્છો અને ખીજ પંડિતો સાથે ટકર લઈ શકે તેવો પંડિત બન્યો. તેથી ન્હાનાએ ખુશી થઈને તેનું નામ ચતુરસિંહ રાખ્યું.

પછી છોકરા સાથે રમતાં એક દિવસ કોમ્ર એક ઝોઠીએ નબાપો કહી તેને બોલાવતાં ચતુરસિંહના ક્રોધનો પાર રહ્યો નહીં; અને પોતાના મનમાં બડબડવા લાગ્યો, શું મારો પીતા નથી; કે શું મારો જન્મ થયા પહેલાં મારો પીતા સ્વર્ગવાસ થયો હતો! કે જેથી છોકરાઓ મને ન બાપો કહે છે! હું અને મારી માતા મોસાલમાં રહીએ છીએ મારા પીતા તો કદી પણ મારા જોવામાં આવતા નથી. શું તે આ જન્મ ભુમિના નહીં હોય! તે કોમ્ર ખીજજ ભુમિના વાસી હશે! કે શું મારી માતા મારા પીતાથી રીસાઇને બહીઆ આવીને ગઈ છે, અને ત્યાર પછીજ મારો જન્મ થયો છે તેથી છોકરાઓ મને ન બાપો કહે છે. આમાં મને કંઈ સમજ પડતી નથી, છે તો કંઈ ઘોટાઢોટો! તે બચવાની શું મને જરૂર નથી! છે! તો કેને પુછું! જન્મ આપનારે ને જ પુછું! જો તેનો બરાબર ખુલાસો મારી માતા મને નહીં બચાવશે તો, તેને આ જગતમાં જીવતી રહેવા હરગીસ રહેવા

દનાર નથી. આવો વીચાર કરીને તેણે પોતાની માતાને પોતાને જે શંકા થઈ હતી તેને માટે પુછ્યું.

પુત્રના સવાલપર શશીકળાએ તેના બાપનું સર્વ વૃતાંત તેને સમજાવી આપ્યું. તેથી બાપને મળવા જવા તથા પોતાનું પરાક્રમ દેખાડવા ચતુરસિંહ તત્પર થયો. માતાએ તેને બે રસ્તા બતાવ્યા. બે કે એક રસ્તો, ઉજેણીથી ત્રીસ માઈલ તથા બીજો વીસ માઈલ લાંબો હતો. હવે ટુંકે રસ્તે જતા ચોર પિંઢારાનો ભય હતો. અને ત્રિશ માઈલનો લાંબો રસ્તો નિર્ભય હતો. બે રસ્તાની બાબત સમજાવ્યા પછી ખર્ચને માટે પાંચ રત્નો તથા ખાન પાન સાફ માત્ર આપી શશીકળાએ પુત્રને રવાના કર્યો. માતાનો મહેલ છોડી તે રસ્તે પડેલા ચતુરસિંહે વિચાર કર્યો કે, 'લાંબો રસ્તો કરીને જવા કરતાં ટુંકે રસ્તે કાં ન જવું ? ચોર વગેરે મને શું કરનાર છે ? તે તો બાણુવામાં આવશે તથા રાજકુંવરનો હાથ તેઓ પણ જોશે તો ખરા ! એમ કહી તે ચોરાટીઆને રસ્તે ઉજેણી જવા વિદાય થયો.

વાર્તા બીજી.

ચતુરસિંહ અને ચોર.

માતા પાસેથી નીકળીને ચતુરસિંહ રસ્તે પડ્યો. આશ્ચર્ય આઠેક મૈલ પર પહોંચ્યા બાદ તેને એક તલાવડી મળી. તીમણુ માત્ર ખાઈને બાજળ વધવાની ઇચ્છાથી તેણે એક જાડ નીચે વાજાદિક મુકીને ન્હાવા તલાવડીમાં ઉતર્યો. ડુબકી મારીને માંથું ખંઠાર દાઢતા જોયું તો કાંઈ ચાર જણને એક બાજુ ઉભા રહીને કંઈ મસલત ચલાવતા દીઠા. જરૂર આ

ચોર લોકો છે. એમ એના મનની ખાત્રી થતાજ તેણે ફરી ડુબકી મારી પાછાં નીકળતાં કમ્મરમાંના પાંચ રત્નોમાંથી એકને છુટું હાથમાં લઈને બહાર નીકળ્યો. નીકળતી વખત બોલ્યો કે . ‘ અરે ચારો ! આ તલાવડીમાં તમે રોજ નહાતા હશે ? આનું નામ શું ?

ચોરો—એને રાત તલાવડી કહે છે.

ચતુરસિંહ—નહિ, નહિ, દોસ્ત ? એનું નામતો રત્ન તલાવડી કહે છે.

ચોરો—એમ કેમ ?

ચતુરસિંહ—ડુબકી મારતાંજ મને રત્ન મળ્યું છે. એમ કહી હાથ માંનું એક રત્ન તે લોકોને દેખાડ્યું, બીજી વખત કાઢવાને ચોરોએ ફરમાવતાં બીજી ડુબકીથી એક બીજું રત્ન કાઢી લાવ્યો, બ્યારે ત્રીજી ડુબકી મારવા પીઠારાઓએ સુચવ્યું તે મુજબ ત્રીજી ડુબકી મારીને તે બીજા એ રત્નો કાઢી લાવ્યો. આવી રીતના ચાર રત્નોની અકસ્માત આપાત જોઈને ધાડપાડુ લોકો લલચાયા અને તેણે આવેલા રાજકુંવરને લુંટવાને બદલે પોતે આજ સુધી અનેકોને લુંટવા બાબતનો પસ્તાવો કરવા લાગ્યા, અને પ્રતિજ્ઞા કરી કે, ‘ અમને રત્નોનો લાભ થાય એટલે આજથી અમે પણ આ લુંટાટ ચલાવવાની આ ખરાબ હરામખોરીનો ત્યાગ કરીશું ?’ એવી પ્રતિજ્ઞાથી કપડાં વગેરે કાઢી તથા નાયકનો ઘોડો અને સર્વેનો પોશાક તે વટેમાર્ગે કુંવરને સોંપી પોતાના પાછલાં પાપોનો પસ્તાવો કરતા તલાવડીમાં પડ્યા.

ઉંચું જોઈ ઇશ્વરનું સ્મરણ કરીને ડુબકી મારી રત્નો કાઢવાના કામમાં રોકાયા કે રાજશાહેલ ચતુરસિંહ તેઓના ડૂંશને ફેંકી તથા તેઓની લુંટનો નગદી માલ કમળે કરીને નાયકના ઘોડા પર સ્વાર થઈને છ પાંચ ગણી ગયો. અને તે સીધો શહેરમાં પહોંચ્યો.

શહેરની બાગોળે આવીને સર્વ સામાન સંભાળી લઈને હવે હા-

કી મુક્યો. હવે શહેરમાં ક્યાં જવું ? અને કેમ દરવું ? આ બાબતનો તેને મોટો વિચાર થઈ પડ્યો. અહીં આપણું કોઈ પણ જોળખીતું નથી. એમ ધારીને તેણે તઈ ડાખ્યો કે, જેમ પંખીમ કામડે અને પશુમાં શિયાળ શહાણા છે. તેમજ મનુષ્યમાં નાપિક (હજમ) તથા (કુલ વેચનારી) જાત પણી હુર્ત હોય છે. એમ ધારીને તેણે એક વૃદ્ધ અને સમજી કુલ માણસના ઘરમાં જઈને મુકામ કર્યો. તથા તેણીને સમજાવ્યું કે, લોકોના પુછવાથી તારે કહેવું કે, મારી બેનનો દીકરો તે બાણેજ મારે ઘેર આવ્યો છે એમ સુચવજે.

આવી રીતનો બંદોબસ્ત કરી પોતાનું આસન ધ્રુવ કરીને પછી તેણે પોતાના બવિષ્ય કાર્યનો આરંભ કર્યો. તેણે પ્રથમ પેલા ચાર પિંદારાઓની વધુ દુર્દશા કરવાનો મનસુબો નહીં કર્યો અને તે દરાવ પ્રમણે તે ચોરવાડ (ન્યા ચોરનોજ નાસછે)મા ગયો. ચોરના મહોલ્લામાં પહોંચતાજ તેણે પુકારીને બોલવા માંડ્યું, જોશી બાવાના વેશથી ગચેલા ચતુરસિંહે, ત્યાં જોશીપણું દેખાડવા માંડ્યું. રાડ પાડીને તે બોલ્યો કે, 'અરે ભાઈઓ અને બેનો ! આજ ધણા દિવસે તમારા ફળીયામાં જોશી બાવાના પગ થયા છે. જીવ બવિષ્ય કે વર્તમાન જે કાંઈ પુછવું હોય તે બેશક મને પુછવું હું ચોગ્ય અને સાચે સાચુંજ કહીશ.

તે સાંભળી લઈને સવળા મહોલ્લાની સ્ત્રીઓ એકઠી થઈ. તેણીઓને જોઈને જોશી બાવો વધુ આડંબરથી બોલ્યો કે 'આ ફળીયામાં એક જીવતી દાઢણુ રહે છે, તેણી તે બાઈ બચ્ચાઓનેજ ખાય છે. જેથી સૌ સ્ત્રીઓએ પોત પોતાના બાગકોને સંભાળવા સમી સાંજ વખતે ઉઘાડે માથે આગણામાં જરા દેવા નહી. વળી તેના પુરાવામાં એવું કહ્યું છે કે, આ મહોલ્લામાંથી એક જણ પરદેશ ગયો છે અને બાઈના બીજા ચાર જણનો શિકારે ગયા છે.'

જેશી બાવાના ઉપલાં દટતિક બોલવાપર ભરોંસો આવવાથી સઘળી સ્ત્રીઓ જેશી બાવાને ઘેરો ધાલીને એકઠી થઈ ગઈ.

એક દયેલીમ એક જણીએ ખીજી ત્રણ સ્ત્રીઓને દેખાડતાં બોલી કે, જે ચાર જણાઓ શિકારે ગયા છે એમ આપે કહ્યું છે, તેઓજ આ ચાર જણીઓના ધણી છે તે ક્યારે ને કેમ કરીને આવશે તે કહેશેજી.

આડંબરથી મન મેષ વરખને મંહુનને, જેવું જણ્યું તેવું દીહુ ધન, મકરને, કુબ શીદને મારેછે ધુમ વગેરે આડુંબરનું બરબડતા આંગળાનાં વેઠા ગણીને જેશી બાવા બોલ્યા કે, ચારે જણુ જમીને ગયાહ. સાચું હોય તો હા નહીં તો ના કહેજો, સ્વરમાશે નહિ. તે બાબત ખરી હોવાથી સઘળીઓએ કબુલ કરી.

બાદ જેશીરાજ આગળ બોલ્યા કે, તે ચારે જણા બાજે બહુ ભારી શિકાર લઈને આવનાર છે. તેઓ એટલું બધું દ્રવ્ય લાવશે સાત પેઢી સુધી ખાતાં ખુટનારજ નથી. જેશી બાવાના આ આસ્તા ઉત્પન્ન કરનારા પ્રેમાલ વચ્ચેથી પ્રેમધેત્રી જેવી બનેલી ચોર પત્નિઓ બહુ ખુશ ખુશ થઈ ગઈ. તાલ જમ્યો જોઈને જોષીબાવા વધુ ચલાવા લાગ્યા.

જેશી-(આશ્ચર્યથી) હા !! હા !!! પણ વચ્ચે રાહુ નડે છે તેની પુરતી શાંતી થવી ઘટે છે કારણ કે સૂર્ય ચંદ્ર જેવા સમર્થને પણ ગ્રહો બાધ કર્યા વગર રહેતા નથી.

સ્ત્રીઓ-ત્યારે તો તેનું કષ્ટપણ નિવારણ થવું જોઈએ મહારાજ.

જેશી-નીવારણ થવું કાંઈ સહેલ નથી. ગરીબોનું તે કામ નથી રાજ રજવાડા પણ રાહુનું નિવારણ કરવા પુરતું સામર્થ્ય ધરાવતા નથી, તો પછી ખીજનું ગણુજ શું ?

સ્રીઓ-મહારાજ અમને જણાવો તો ખરા ! અમારી શક્તિ પ્રમાણે અમે પાછી પાતી નહિ કરીશું કારણ કે તમે જે જણાવશો તે અમારા હાથદા સાફ, એ અમે સારી પેઠે સમજીએ છીએ. જેથી આપ શીકર ન કરો.

ભોળપણે ભોળવાએલી બામીર્નએને બાળીને જોશી આવે પુશી થતાં બોલ્યા કે, 'વાર ! બાપએ પરોપકાર અને તમારા બલા સાફ હું થોઅ ઉપાય લખજી. માત્ર હોમ સાફ હીરા માણેક મોતી વગેરે જવાહીરની જરૂર છે. પ્રમાણુતો સંવામણ પકાતું છે, પણ ગરીબમાં ગરીબ હોય તો સંવાસેર પક્કા સુધીએ ચલાવી લેવાય. જેવી બાવાના આ ખરેખરા વેદ વાક્યોછે એવું માની લખને તે ચોર સ્રીઓએ ધરમાંથી જે કંઈ જવાહીર નીકળ્યું તે બધું અ યંત્ર દ્રવ્યના લોભથી લાવીને જોષી બાવા આમળ રજી કર્યું. હોમાદિકના આડંબર રૂપે ધુપ ધુમાડો કરીને તે સર્વ દ્રવ્ય જોષી બાવે ઝોળી નશીન કર્યું. અને પછી પોતે ચાલતા થયા. જતી વખતે જણાવી ગયાકે દ્રવ્યની તાણથી ગૃહની અર્ધ જ્ઞાતિ ચપ્પછે તેથી ગ્રહ હજી એક-વાર પોતાનો બાવ બજવશે તે એવી રીતેકે, ચાર રાક્ષસને તમારા સ્વામી રૂપ બનાવીને તમને ઠગવા અહીં મોકલી આપશે. તેઓ અર્ધ રાત્રને વખતે આવશે, જે તેઓને પતિ ગણીને ઠગાઈ જશે તો તમારું સ્વસ્વ હુંડી જઈને તમારા પતિઓનો પણ પ્રાણાંત કરશે. જેથી ચેતીને ચાલશે તો સાફ થશે, જેવી વર્તણૂક તેઓ કરે તેવીજ તમારે સામી ચલાવવી જોઈએ; તોજ ફાવશે અને સવારે અગણિત દ્રવ્ય સાથે તમારા પતિઓ તમને મળશે. એમ વાત બેસાડી દક્ષણા આવતી કાલ પર લેવાની રાખી જોષી બાવાનો બરોસો લાવી તે સ્રીઓ પોતાના કમાડ વાશીને ધરમાં પેશી ગઈ.

પ્રિય વાંચક ! ! ! હરે પેલા ચોરોની શી દશા થઈ તે તરફ તારૂં લક્ષ્ય ખેંચ. તે ચારે જણા સાંજ સુધી તલાવડીમાં ડુબકી મારતાં મહેનત કરી કરીને ચાક્યા તોપણ તેના હાથમાં તો રત્નોને બદલે પથ્થરજ આવ્યા. છેવટ સંધ્યાકાળ થતાં ચાકીને લોથ થયેલા તથા સરદીથી અકડાઈ રહેલા ચારે ચોર બહાર નીકળી ઘોડાને વસ્ત્રો તરફ આવ્યા. જ્યાં માલ કે ઘોડા કશું પણ મળ્યું નહીં ફક્ત પહે-રવ ના થોડાં ધણાં ચીંથરાંજ હાથ લાગ્યા. હવે કેમ કરવું ? અને ક્યાં જવું ? તેનો વિચાર કરતા ઝાડ નીચે બેઠા. રાત પડી, અંધારું થયું, તથા એક બીજાનું મોઢું ન દેખાય એટલી હદ સુધી રાત થઈ ગઈ. ત્યારે તેઓ મહોલ્લામાં આવી પહોંચ્યા, પણ અહીં તો જોયો બાવાનો બહુ પ્રયોગ પ્રવર્તી રહ્યો હતો. ચાર રાક્ષસોના બચથી ફળીયાના તમામ ઘરો કાંપી રહ્યા હતાં, પોત પોતાનાં ઘર આમળ આવીને તેઓએ કમાડ ઠોકવા માડવા પણ દૈત્યોની છાંતીથી અદરની ઓંઓંએ ઉતર સરખે વાળ્યો નહીં. જ્યાં બીજવાણને તે લોકો દરવાજા તોડીને ઘરમાં પેઠા. પણ આગત્રી સલાહ પ્રમાણે મોળી નારીઓ સુવાને બદલે દૈત્યાશાસન સાર હળ સુશગારૂં થઈને બેઠીજ હતીઓ. તેણીઓએ તાપડ તોળ્યું તેનો ઉપયોગ કરવા લાગીઓ. અંધારામાંથી ઘોડા અને સાંબેલ પોતાના પર આવતા જોઈને તેઓ ગભરાણા અને બોલતા બંધ થયા. તથા મારથી ઠાયર થયા. કોઈ જખમી થયો કોઈ વધુ ધાયલ થયો કોઈ મરણ તોલ થયો અને નાયક તો મરીજ ગયો. બીજા ત્રણ જણા નાયકના સગને ઉપાડીને નાશી ગયા, સવાર સુધીમાં તે મુડાંની વ્યવસ્થા કરી સુર્યોદય પછી પાછા ત્રણ જણ ઘેર આવ્યા. દ્રવ્ય હણ ત્રણ જણાને આવેલા જોઈને ઓંઓંએ પુછ્યું કે, તમે ઘણું દ્રવ્ય લાવનાર હતા. તે તથા નાશી ક્યાં છે ? તેમ રાક્ષસો

તમને ક્યાં મળ્યા હતા ? બીઓના ગ્રેન્થી સંદેહમાં પડીને પોતાના જ્ઞાત સાથે તેણીઓને સર્વ જ્ઞાત સમજી લીધો, અને દુનિયાને લુહનાર તથા હમનાર પોતાઓને આવી દશાએ પહોંચાડનાર બાલ હમની હિમ્મત અને ધુર્તાના પર આશ્ચર્ય પામી તે લોકો મનમાં મનમાં સમસમીને છાના બેઠા. પણ તેનાથી છાતું બેસી લહેવાયું નહીં, અને પાછા તે ત્રણે જણા એકઠા થઈને વીચાર કરવા લાગ્યા કે આપણને ને આપણી બીઓને ઠગી, આપણું દ્રવ્ય લુંટી જનાર તે બાળ હમને શોધી કાઢી તેની ખમર લેવી જોઈએ ! જે આપણે તેની ખમર નહીં લેશું તો, તે બાળ હમ જરૂર આપણને ધીકાર્યા વગર રહેનાર નથી માટે તેને પ્રથમ આપણે હાથ અતાવવો જોઈએ ! આવી રીતે તેઓએ ધણીવાર સુધી તે બાલ હમને ક્યાંથી શોધી કહાડવો અને તેને કેવી રીતે ઠગવો તેને માટે અનેક યુક્તિઓ યોજી જેમ પણ તેમની એક યુક્તિ પણ બરોબર ન સુઝવાથી ગાલે તમાચો મારીને તે બાળ હમને ઠગવાનો વીચાર માંડી વાળ્યો અને પોતાના અસલ ધંધામાં લાગી મથા.

વારતા ત્રીજી.

વેપારીઓને ઠગ્યા.

પ્રીય વાંચક ! ! માલજી પૈસાની લોભી હોવાથી નવા પડેલા ચતુરસિંહ તેણીની ઇચ્છાનુસાર ખર્ચ પુરો કરવા તથા વર્તણુંક ચલાવવી શરૂ કરી.

બીજે દિવસે પરાઈયે જડીને ચતુર શીરોમણી ચતુર મોતી બજાર (મારકીટ) પાસે ગયે અને લા બેઠેલા મચ્છુર ટોળામાંના

બે ખખરદાર હમાલોને પસંદ કરી પોતા સાથે લીધા, રસ્તે ચાલતા હેલકારીઓને પુછ્યું કે ' હું તમને નોકરી રાખવા ચાહું છું, બે તમારી મરજી હોય તો તમે પગાર વગેરેનું બોલી નક્કી કરાવો, એટલે હું તમને આજથી કામ કરી આપીશ. '

મજુરો પોતાની યોગ્યતા પ્રમાણે પગાર વગેરેનું સ્પષ્ટ બોલ્યા. તેની મજુરી કરતાં તેથી પણ વધુ બે રૂપીઆ આપવા કબુલ કરી ગરીબ લોકોને ખર્ચવામાં અડચણ ન આવે એમ ધારીને પાંચ પાંચ રૂપીઆ અમાઉ પગાર પેટે આગળથી કાપી આપ્યા જેથી મજુરો અત્યંત વીશ્વાસયુક્ત પ્રસન્નતાથી વશ થયા.

બે નોકરો સાથે આગળ વધતા ઠગરાજ ચતુર્સીહ વીચાર કરતો ચાલ્યો કે, બે ' મારવો તો મીર, શકીર પર શો હાથ કરવો ' ગરીબ લોકો અસમર્થ હોવાથી સાધુ પકેતીમાં મણુવાને લાવક બે અદાતા ' કરોડોપતી કોટીધ્વજ ' પણ ધરાવતા છતાં દાન કે ભોગમા લક્ષ્મીનો બ્યય કરતા નથી, જેથી તેની નિરૂપયોગી જેરી છે, દોલત ધનનો દાન તથા ભોગમાં ઉપયોગ ન થાય; તો પછી નાશજ થવો ઘટે છે.

જેથી એવા ગ્રહસ્થોનેજ ધીરજથી શોધી કાઢવા એજ ઉત્તમ નીતી છે અને તેમાં ધર્મ પણ જળવાશે, તથા હિંદુ મદદ કરશે. ' હિંમતે મર્દા, તો મદદે પુદા ' એવો નીશ્ચય કરી કોટીધ્વજ, પણ મહા લોભી એક ઝેરી બાબુની બડી દુકાન પર બે નોકરો સાથે બરપુર રવાન થઈ ગયો. નુતન તરણ અને તેજસ્વી મહાન વેશ-રીને પોતાને પાટીએ ઉભેલો બેઠેને બાબુ સાહેબ પુણ મીઠાજમાં આવી મમા. પહેલા પદારે બહોણી વખતે સુપાત્ર ધરામના પવીત્ર ચર્ચોનો પાડ માનીને બાબુએ તેને પોતા પાસે બેસાડ્યો, અને

આમતા સ્વામતા સાથે પ્રશ્ન કર્યો કે, 'કહીયે શેઠજી શી ઇચ્છા છે ?
આપને અનુકુલ સર્વ ક્ષેત્રી વસ્તુનો સંગ્રહ દાસની દુકાનમાંથી મળી
જકવા અડચણ નહીં આવે.

બાપુ ગંભીરતા બરેલા, પણ લોભ યુક્ત સ્વાર્થ સંબંધના
પ્રજ્ઞામતી વચનોના ધણા સાદર સાથે સત્કાર કરતા સંતોષથી ચતુર-
સીંહ ઓચપો કે, બાપુજી ! પીતુ આરાથી જે બોલતા લાજ આવે
એવા મહા સુકાર્ય સારૂ રૂપીઆ પાંચ લાખનું જરાહીર ખંરીદવા
આવ્યો છું, લગ્નો પ્રસંગે શીશી ચીજો અને ફેટલી કીમતની જો-
ઈયે, તેની એક યાદ સાથે મને મારા બાપુને બતાવવા દેવો જોઈયે.
દેખીતો લાખનો લાભ જોઈને લોભી બાપુ લલચાયા. કાગળના એક
આખા તાવ ઉપર પોતાના હાથથી બરતીયું તૃપ્યાર ક્યું અને તે
પ્રમાણે રૂપીયા છ લાખની કીમતનો માલ નવા ધરાકના કાપુમાં
આપ્યો.

જેમાંના એક નોકરને ત્યાં ખેસાડી ખીજ નોકર પાસે માલ ઉપડા-
વીને તેવાજ ગુણવાળા એક કાપડીયાની દુકાન પર ગયો ત્યાં પણ તેવોજ
પ્રપંચ કરી ખીજ નોકરને ત્યાં ખેસાડી રસ્તે જતા માલનના નોકરને
હેલકરી તરીકે સંકેતથી સમજાવી બોલાવીને તેણી પર માલ ચઢાવીને
મુછના વાળ વાળતો અને છાતી ઠોકતો ચાલતો થયો. ખડું છે કે
લોભનો થોભ નથી. લોભે લક્ષણ જાય.

અહીં દુકાનો પર વાટ જોતાં જોતાં નીચમથી વધારે વખત
પસાર થઈ ગયો તેથી ચીન્તાકાંત થયેલા પેલા શેઠાએ નોકરોથી
તપાસ ચલાવી પરંતુ તેઓએ ઉત્તર આપ્યો કે, અમે આજજ રહેલા
નવા નોકરો છીએ. શેઠજીના ધરખાર કશું જાણતા નથી. માલ
ધણીઓએ ઉમમ નોકરોને સમજાવી પટાવી સાથે લઈ (પોલીસ

ફાજદાર) સામે લઇ જઇને ઉભા કર્યા. તપાસ કરતાં મજુરો નિદ્રોપ
 હરવાથી તેઓને છાડી મુકતાં ચોરની તપાસનો દીલાસો આપી ઉભા
 વેપારીઓને ફાજદારે રવાના કર્યા. જેઓ ચોરની માની પેઠે ચૂપ
 બેસી રહ્યા. હુમ્મ્યા હજે વેપારીઓને અને વેપારીઓ હજે ગામને, એતો
 આ દુનીયામાં આપણે ખુલ્લે ખુલ્લી રીતે જોઇએ છે. અને એમાં કંઈ
 નવાઈ જેવું નથી.

વાતાં ચોથી.

હજુરમાં ચોરી.

તે દિવસે રાતના ચતુરસીહે રાજવાડો જોવા પોતાની ઘર
 જઈ માલજીને જણાવી. તે સાંભળી બયથી ખુદી બોલી કે, 'બેટા
 આમણના પુલની પેઠે તારી આ ઘર છે.'

જ્યાં મારા વગર પરજીને પણ પ્રવેશ નથી, ત્યાં તને લઇ જતા
 મારી અને તારી શી દશા થાય બેટા ? તેનો તે કાંઈ વિચાર કર્યો છે ?

મા કાંઈ નહીં.' પરજીને જા કે હુકમ નથી, તોપણ તને
 લખતી તારી સાથેની સીને ત્યાં લઇ જતાં કોઈ પણ હરકત કરી શકે
 નહીં. જે હું સીને રૂપે તારી સાથે આવું, અને તારી બાણેજ
 તરીકે મહેલ જોવાના મપથી મને તું અંદર લઇ જાયતો, તેમાં તને
 હાથ પહોંચાડવા તપર થઇને કોઈ પણ આડી લાકડી કરશે નહીં.
 એતો નક્કીજ છે. છાકરાની એ સલાહ ડોશીને હૈયે જડાઇ મધ, તેણી
 તેને એવાજ પ્રપંચથી સહવારના સાથે તેડી જવા કમુલ થઈ માણી
 બાણેજ સાંતથી સુખ દેરીને આ મન થઇ ગયા.

ખીજે દીવસે પોહ ફાટતાં ઉડીને ઠરાવ પ્રમાણે ચતુરસિંહે એક તરફ અને વેપ ધારણ કરીને માલજુનો હાથ પકડી ખીજ હાથમાં ફૂલ છાબડો પકડી રાજવાડા તરફ રવાના થયાં. મહેલના દરવાજા આગળ આવીને ચોકીદારને સમજાવીને અંદર દાખલ થઈ ગયા.

રાણીજીના પુછવાથી પણ માલજુ ઉપર પ્રમાણે જવાબ આપ્યો. જેથી રાજા થઈ રાણીજીએ સર્વ મહેલ ફેરવીને નવી છોકરીને દેખાડ્યો. તમામ રસ્તા ધ્યાનમાં લઈ માલજુ સાથે ચાલતાં નવાં માંધ પાછાં મુકામે આવ્યાં. હવે બાપજી કેવા તડાકા સાથે રાજાને બહાડા બતાવે છે.

હવે તે દીવસે રાતે થયા બાદ ગામમાં સોપો પડવા પછી ખીલાઓની એક યેત્રી અને હથોડી સાથે પાછા બાપજી રાજમહેલ આગળ પહોંચ્યા. ત્યાં એક ખુશામાં બગાઈ બેઠા. જ્યારે જ્યારે ધડીયાગીના ઠોકા પડે ત્યારે તેની ગડમડાટમાં ખીત્રા ઠોકી દે એવી રીતે છેક ઉપર સુધી ખીલાઓની એક જેવી સીડીજ બનાવી દીધી. તે રસ્તેથી ઉપર ચઢીને કેટલુંક જગાહીર હાથ ધર્યું પણ તે બાપત રાજના જાણવામા મોડી આવે તેથી રાજા રાણી જે ઠોકાણે સુતા હતાં ત્યાં જઈને રાજની હાથની પહેચી તથા રાણીના ગળામાંનો સુન્દર ઓઢાવન હાર કાઢી લીધો, બાદ પાછો ઉતરીને ઠોકાણે બેસી પોડી રહ્યો.

સવારે ઉઠી રાજા જુવે છે તો પોતાના હાથમાં પહેાચી નથી. ઓટલામાં ગણીનો હાર ગયાના સમાચાર પણ સાંભળ્યા તેવામાં જગાહીર ચોરી જવાની જીમ પડી. તે સાંભળી રાજા ચોંકી ગયો.

આ બાબત કેમ બની ? તેનો તપાસ કરવા પ્રધાનજીને આજ્ઞા આપી રાજા નીત્ય નીયમાનુસાર કરવા પોતાના ખીજ જીવનમાં ગયો.

વાર્તા પાંચમી.

કોટવાલની કુમળજી.

પોતાના કાર્યથી પરવારી ચોરીની રાહ જોતા રાજ શાહુલ વીર વીક્રમ સમાસ્થાને મધ્ય સીહાસનારૂઠ થયો, વાટ જોતાં જોતાં આખો દિવસ થયો, ત્યારે પ્રધાન અને કોટવાળે આવી ચોર ન મળ્યાની બાતમી આપી તેથી આશ્ચર્ય પામી રાજએ ચોરને પકડવા બીકું કાઢ્યું, જેને કોટવાલ સાહેબે પોતાનું પરાક્રમ દેખાડવા પ્રેમથી ઝડપ્યું. ગામમાં રાતના અગ્યાર કલાક પછી કોપ દર નહીં એવો ઢંઢેર! પીટાવીને ગલી ગલી, નાકે નાકાં તથા રસ્તે રસ્તામાં પુરતો પોલીસનો જાપનો રાખી ઘોડેસ્વારીથી ખુદ કોટવાલ સાહેબ પોતે એકલોજ રહ્યો.

અહીં રાજ બીજ ચતુરસોહે આજે કોટવાલને દુગ્ધા મસનવ કરીને રાત્રે એક મનહર સુંદરીનો શશુગાર સજ્જ હાથમાં પુંજાને મામાન લઈને દેવી પુજવાને નીમીત્તે રાતના બાર વાગે બહાર પડ્યો.

એકાંત ગલીને રસ્તે રમઝમ રમઝમ ઝમકાવતી કમ રૂપરંગી ગુણસુંદરી આવે છે. એવો વીચાર તુપુરના અવાજથી કોટવાલ કાકાને આવ્યો તેથી પોતાનો અથ પાછો ફેરવીને મનહરણી રમણી તરફ વળ્યો, હેઠ લગેભગ આવીને પોલીસ ચોકસી ચલાવવા લાગ્યો, પણ બાકીએ બહુ ધીરજથી ઝીણે સ્વરે ઉતર આવ્યો, હું ના પ્ર શેઠની દીકરી છું અને દેવીનું વ્રત હોવાથી પુજા કરવા બહુ છું, જો કે કોટવાલે બહુએ પોલીસપણું વાપર્યું; પણ આના કટાક્ષ તથા હાવભાવ આજ કશું પણ ચાહ્યું નહીં, છતાં ઉલટાં તેણીના પ્રેમને વશ થવું રહ્યું અને

પ્રેમની ને પ્રેમની વાતોમાં હેઠ ચાવડી સુધી આવી પહોંચ્યા, કામાંધ-પણેથી પાપવાસના વાળા ફેંજદારે થાણના સરર સીપાઇ નાયક, હવાલદાર તથા જમાદાર વગેરેને જ્યાં ત્યાં રોનો ફરવા રવાના કરી આપ્યા. હવે એકાતમાં ઉમય એકલાજ રહ્યા, હવે જોઇ લેજો કે કોટવાલની કોટવાલીની શી દશા થાય છે, કોટવાલ પણ જાણશે કે મારા માથાનો એક ઠમ મળ્યો હતો.

એક હાથ છેટે રહીને વેષધારી ઠગણીએ, કોટવાલને પાણી પાણી બનાવી દીધું. ખુબ રંગમા મીઠાવીને પાસે પડેલી બેડી તરફ નજર કરતા ઠગણીએ ધીરથી મંજુલ સ્વરે કહ્યું કે, વાર સા-હેમ આ શું છે ?

કોટવાલ—એને બેડી કહે છે. ન માનનારા ચોરના પગ તેમાં ઠસાવી મારવાથી ત્યારેજ ખરો ગુન્હો કમુલ કરે છે.

ઠગણી—વાર ? તેમાં કેમ પગ પડે ?—ને જરા મારો ગોઠ-વીને મને બતાવોની. કે તેમ કરતાં કેટલી વેદના થાય છે.

કોટવાલ—ધેણાં થયાં કે શું ? તમારા કામળ પગને એટલી તપ્પી દેવાય ? પગમાં બેડી પડતાંજ પગ સુઝી જાયું જેવો જાડો થઇ જશે.

ઠગણી—પોતાના અનુભવને વારતે થોડું ઘણું દુઃખ ભોગવવું પડે તો શી હરકત છે ? એવો અનુભવ મળવાથી આગળ જતાં મને લાભ થશે !

કોટવાલ—હટ, હટ નોન્સન, એમ કહી પણ ન બને. કમળ જેવા તમારા ચરણને કાંઈ બંધનનું દુઃખ દેખાડી અનુભવ કરાવવા કરતાં હું પોતાનાજ સરીરથી અનુભવ કરાવી આપુ તો કેમ ?

ઠગણી—ખરે, રામરામ ! ! ! તમારા જેવા મોટી ઉમરના હાકેમ

હલકા કાર્યમાં જોડાય ? મારે માટે કશી હરકત નહીં.

કોટવાળ—વાહ !!! નગર શેઠની કુંવરી આપ જેવીઓના ચણા-વીંદને વગર અપરાધે બેડીમાં ફસાવવા મારા જેવા અમલદારને શોભે ? જીવે! હું તમને દેખાડું. એમ કહી કોટવાલે પોતાના બે પગ બેડીમાં ગોઠવી તેને તાળું કેમ મારવું. તે પણ પોતાની પ્રેમીલાને શીખવ્યું, તે પ્રમાણે ઠગની બાઇએ તુર્ત અમલ કરીને મનમાં મનમાં કોટવાલની ચતુરાઇ માટે હસવા લાગ્યો.

તાળુ દઇ ચાવી ખીસામાં મુકીને કોટવાળનો કાન ઉમેરીને કહ્યું કે મુખર્જી જે ચોરને પકડવા બીડું ઝડપ્યું હતું તેવું સામર્થ્ય તો જો.

તેજ ચોર, અને ચતુરસિંહ નામનું નામ ધારણ કરી સર્વને ઠગનાર પોતે છે. હવે ઓળખ્યો ! રાંડના કોટવાલી કરતાં છુલી જવાને !

ઉપલા કબ્જે સાંમળતાંજ કોટવાલ કાયરપણેથી બેદાશ્વર્યમાં પડ્યો. અને બાઇ સાહેબ ગુમ થઇ ઠેકાણે પહોંચી ગયાં.

પ્રાતઃકાળે ચોકીવાનોએ આવી સ્થિતીમાં કોટવાળને જોઇને ઠકળાણ કર્યું. જેથી આખા ગામમાં હાંસી થઇ. એક હજુરમાં વાત પહોંચી. તેથી રાખ તો ખડખડ હસી પડ્યો. અને શરીવાર બીડું તૈયાર કર્યું. તે એક ધુર્ત વેશ્યાએ ખરીદ્યું.

વાર્તા છઠી.

વેશ્યાને ઠગી.

કસમણે બીડું ઝીંચ્યાની વાત માલણે ચતુરને વીદીત કરી માલણની વાત પરથી ઠગરાજે હવે વેશ્યાને વશ કરવાનો ઠગે હરાવ કર્યો. સમય સુચક રાજનર ચતુરસિંહ ચપળતાથી ઉઠ્યો; અને એકદમ

બહાર પડ્યો. હયમનરમાં જઈ તેણે એક સારો ઘોડો ખરીદ કરીને
હિતમ સામાન સાથે સજ્જ કરેલા વારીની ઉપર સ્વાર થઈ પુર બપો
ઠથી ઘોડાને કુદાવતો નાજણીના મુકામ આગળ આવી પહોંચ્યો. મં-
ભિર મુદ્રથી ઉંડા વિચારના ક્ષણમાં ઉભા રાખેલા અશ્વને નચાવતો
રામજણીની બારી સામે નજર ફેંકી જતો રહ્યો. બારીમાં બેસી પા-
નની નમે ખેંચતી કસબણે કાંઈ નવીન લાલને રંગતમાં રમતાં જોયો.
જેથી તેણીના મનમાં પોતાના ઉદ્યોગને લગતા વિચિત્ર વીચારો આ-
રંભ થયા. હવે તેણીએ પણ બારીમાંથી નવા યજમાન સામે નજર ફેંકી.

બેઠેલી એક દ્રષ્ટી થઈ કે, ચતુરે ચટ સાનથી સમજાવી દીધી કે
ધુત તેણી નચે ઉતરી સામી આવી. હાથ જોડી નમ્રતાથી બોલી કે
અહો રંગી! પધારો. આપનો મનનો મનોરથ સફલ કરીશ. ધુતરા-
ને ઉતર વાળ્યો કે, હે જગત પ્રીયા!! તમારું શુભ થાઓ. હું દુર
દેશાવરનો એક પ્રખ્યાત સોદાગર છું. તે ફક્ત કંઈ દીવસ આ નગ-
રીના દર્શનની હચંછાથી આપ્યો છું. તો અમુક મુદત વાસ કરવાને
સારું સુરક્ષિત મુકામ શોધું છું. એટલુંજ માત્ર તસ્દી માગ કરજો.
વાહજી શેઠજી !!! હું કીંકરી જાત છું મને તસ્દી શી? આપ
માફ કરીએ અને મારી એક વીનંતી સુણીએ, મારી પાસે બહુ
જગા છે; અ હું માનું છું કે તે આપના લાયક છે તેથી, જરૂર
આપ તેને સ્વીકારશો. પછી મરજી આપની અરજી મારી છે. વારું.
જો એમ છે તો બીજું શું જોઈયે? લાવતું તું ને વેદે કહ્યું. એમ
બોલતો ચતુર ઘોડેથી નીચે ઉતર્યો. વેશ્યા ઘોડો પોતાના ભોંયને
તાપે કરી; હાથ પકડીને નવા પરોણાને અંદર લઈ ગઈ.

પોતાથી બનતી આગતા સ્વામતા કરી પરોણાને જ્ઞાત કર્યો.
માફ કશું ખાવા ત્રિપે વેશ્યાએ પુછતાં બાઈએ જણાવ્યું કે, હું દરા-

જ સીવાય કશું ખાતો નથી. તે હું જાતે જાણને લાઇ આવું છું, એમ કહી જાતે લેવા ગયો. તે પોતે ઠગજ. પછી પુછવું શું? મરજી પ્રમાણે કૃતિમ કરી તુર્ત પાછો મરડયો. ઉતારામાં આવી ઉભય દર-જા કરવા બેઠાં. કેરી વરતુની ઉત્તમ મીઠાઇ વેશ્યાના મુખ આગળ મુકી. જાળણે તેણીએ તે પ્રેમથી ખાધી અને ખંદા પણ તૈયાર થયા. ખાદ સુવાતો વખત થવાથી એક પલંગ પર બેઠે સુખથી સુઇ ગયાં. કેદના આ ઘેનથી કસબજી બેમાન બની જાહે નીંદ્રામાં વશ થઇ મઇ, કે ખંદાએ હાડી રાંડના ખીસામાંથી ચાવી ઝુડે. કાઠી તેણીના દાગીનાની નાની નાજુક સંદુક ચટ દબને બે લી નાખી તેમાના માલતું પોટલ ખાધોને છ; પાંચ ગણી જાહે ચતુરસીંઠ માલતી પુરમા નીરતે જઇ સુતો.

સવારમા ઉઠીને વેશ્યા પ્રીતમને પાસમાં ન બેવાથી સાવધ થઇ હી. આમ તેમ બેવાથી જીવાન ન જણાયો. ત્યારે તમેલા તરફ નજર ફેંકી ઘોડો બાંધેલો. જાહેને ઘડોમાં આવશે એવો ધાર-ણથી નીત કર્મમાં વળગી ગઈ. સગ્વા એક પ્રહરમાં સર્વ દેહકાર્યથી નીવૃત્તી પામીને આખ માથુ કરવા દાશી પાસે સંદુક માગી. દાસી સંદુક લેવા મઇ તો તે ઉઘાડી પડેની દીઠી. અહર કશેા પણ માલ ન જણાવાથી દાસીએ હેબતાઇ બઈ ચીસ પાડી તે સાબળી શેઠાણી દોડી મઇ અને સર્વે હકીકત સંભળીને બેદાશ્ચર્ય યુક્ત થઇ દીવગી-રીથી તે હકીકત જાહે રાખને જણાવી. જેન.થા અ.શર્ય પામી મુસ્સાથી જાતેજ ચોર પકડવા રાખજીએ નિશ્ચય કર્યો.

વારતા ૭ મી.

રાજા અને ઠગ.

બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે વીક્રમે ઉઠીને ઢઢેરા પીટાવ્યો કે, આજ અમારું મુકામ ઢેડીવડની નીચે થશે. તે વખતે ઉજ્જન નગરીના નામચિંદ ચારે મારો 'હુક્ટો, હાથપેટી તથા પહેરેલી સુગ્રવાળ ચોરી લઈ જવા. ઉપલા ઢઢેરાથી આખા શહેરને જાણીતું કરવામાં આવ્યું પછી પોતાને તંબુ શહેરથી બાર કોશને "ઢેડીવડ" કરીને જુનું વડલાનું મોટું ઝાડ હતું તેની નીચે ઠાકાવ્યો. રાતના એકે એક પહેરેગીરને પછી તાકીદ આપી વીક્રમ પ્રભુ પોતે બેપરવાથી નીદ્રા ધીન થયા.

હવે અહીં વીક્રમેલા ચતુરે ઉપલી ચોરી કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. રાત્રીના એકાદ વાગ્યાને સુમારે માલજુનું ઘર છોડી તે રાજસીંહમંદ શીકારે નીકળ્યો. રસ્તે ચાલતાં વડલાની એક મજબુત વેલ પગ નીચે આવી તેને ઉપાડી આગળ ચાલતાં એક "ઝંઝ" ચરતો જોયો તુર્ત તેના ગળામાં વેલો નાંખી તેને કબજે કર્યો, પછી ઉપર સ્વાર થઈ તે મુકામનો માર્ગ પકડ્યો. અતે તે ઢેડી વડની જોડેના બીજા વડ આગળ જઈ તે ગધેડાને ઉભુ રાખ્યું અને પોતે વડની મુળી સાથે વેલો વેલો, જે ગધેડાની કાંટે બાંધ્યો હતો તે બાંધ્યો. કારણુ તે વેલો લાંબો અને મજબુત હતો. વળી તે મુળીપર જઈ આ ડાળેથી ને ડાળે એમ વારા ફરતો ચઢી છેવટ વેલા ગંજવર વડપર જઈ તંબુમાં મથાળા આગળ પોતાની સાથે આણેલા ચાકુથી એક મોટો ચીરો પાડ્યો. અને તે તંબુના વચલા ચામલાપરથી બોજ ચામલે થઈ નીચે ઉતર્યો, અને રાજાના પલંગ તળે બરાઈ ગયો. થોડી

વારે રાજાને ભર ઉંઘમાં પડેલો જાણી હુકમો તથા પેટી જે ત્યાં આગળ પડી હતી તે લેવાનો લાગ તો મળ્યો પણ હવે સુરવાળ શી રીતે કઢાય તે બાબત વિચાર કરવા લાગ્યો, તુરતજ સમય સુચકતા વાપરી પલંગની પાસે પડેલો પાણીનો લોટો લઈ તેમાંથી પુષ્કળ પાણી રાજાના પગ આગળ પોંગેટે રેડ્યું, અને પલંગ તળે ચુપકીથી બરાઈ રહ્યો એટલામાં રાજાને ટાહું ટાહું લાગવાથી અખો ચોળતો પલંગપર બેઠો થયો તથા સુરવાળ બીજામુ ગયેલો જાણી કાઢી નાખ્યો. એટલુંજ નહિ પણ તેને નજીકમાં બાંધેલી દોરીપર સુકવવા નાંખ્યો, અને પડોશમાં પડેલું પંચીયું પહેરી લઈને સુઈ ગયો. બર ઉંઘમાંથી તે જાગેલો હતો તેથી નિદ્રા દેવીએ પાછો તેને ઘેરી લીધો જેથી તે ધસધસાટ ઉંઘમાં પડ્યો. આથી હગસેનને અચ્છો લાગ મળ્યો અને પોતાની પીઠપર હુકમો પેટી બાંધી સુરવાળ કંડે વીંટાળી વચલે થાંભલે થઈ ઉપર ચઢી આવ્યો પછી જે રસ્તેથી આવ્યો હતો તે રસ્તેથી પાછો જઈ મુળાપરથી ઉતરી પડ્યો. અને મુળા સાથે બાંધેલા વેલાને છોડી નાખી ગધેડાપર બેસી એકદમ ખચખચ અને કહો મારતો મારતો કુદાવતો કુદાવતો આગળ નીકળી આવ્યો, તથા શહેરમાં પેસવાની રખત થઈ ત્યારે વેલો છોડી ગટરમાં નાંખી દીધો. તેમજ ગધેડાને હાંકી દઈ સ્વસ્થ ચિતે ઘેર જઈ સુતો.

અહીં રાજાજી સવારમાં ઉઠીને જુવે છે, તો ત્રણેમાંની એકે ચીજ મળે નહિ ઉપર જોતા તંબુ ફાટેલો જોયો. પહેરેગીરોને પુછતાં બરાબર ચોક્કસ વિષે ખાત્રી થઈ. હવે કેમ થયું ? તે બાબતનો તપાસ કરવા પગીએને બોલાવ્યા પગ જોતાં ગધેડાનો પગ મળ્યો. તે પગ પકડી ચાલતાં શહેરની ભાગેળ સુધી જણાવ્યો અને ત્યાંથી પાછો ફરી ગયો. તે જોતાં તે પગ જંગલ તરફ ફર્યો જંગલમાં જઈને

ભોતા, ચરતો એક મદ્દમ સિવાય બીજું કંઈપણ જણાયું નહિ. લા-
ચારીથી સર્વે તપાસકો પાછા ફર્યા. રાજા નિરાશ થયો. બીજા દિવસે
પક્ષા બંદોબસ્તથી પકડવા નિશ્ચય કર્યો અને મોતી ચોકની દેવડી પરનો
“રત્નહાર” ચોરવા ડાડી પીટાવી.

વાર્તા ૮ મી.

બોબડાને બાંધી માર્યો.

બીજે દિવસે વિક્રમને કંઈ કચેરી સંબંધના કાર્યમાં રોકાણ
થવાથી મોતી ચોકની દેવડીપગના રત્નહારની ચોરી કરવા બાબત
આવતા બીજા દિવસ ઉપર મુલતવી છોડી આપી.

હવે આજે આપણે શું કરવું? રાજાજીએ કાલ ઉપર વાત
રાખી છે. તો આજે આપણે કોઈ ત્રીજેજ શિકાર મારવો જોઈએ.
માત્રણ ધણા દિવસથી રેસમી વસ્ત્રોની ઇચ્છા કરે છે. તેથી આજ-
રોજ રંગાગના બજાર જોવા જોઈએ.

જોઈ તો ખરો કે કોઈ માલે તુંજર મળે છે કે કોઈ ગામનો
માલ ખાડ મળે છે જે હાથમા આવે તેનો ટોલ્લો રંગવા વગરનો
પાછો ફરવાનો નથી તોજ!

એમ વિચારી ચતુરસિંહ સિંધો બજાર સરફ ચાલ્યો. એક મોટા
ચંકરના દેવળ નજીક, બોબડા નામનો બખખો મિત્રને જોતાજ, ચટ-
મટો થઈ ગયો. ઇર્ષાબોરના સ્વભાવથી તેણે નાણા ધીરનાર મિત્રની
સાથે પ્રપંચથી બોલવા લાગ્યો, પ્રપંચી હાવા માટે મિત્રે ટપકો
આપવાથી મિત્રનો તેણે તિરસ્કાર કર્યો આવા દુર્વૃક્ષણ તથા સ્વાર્થ

પરાયણતા અને દોસ્ત સાથે દુખનતાઈથી વતંનાર બોમડાને ચતુરે ઠામે બેસારવા નક્કી ક્યું.

દુકાનપર જઈ ચતુરે ચતુરાઈથી કહ્યું શેઠજી હું પરદેશથી આવ્યો છું, મારો દેશ કચ્છ ભુજ છે, તમારા બોલવા તથા રીતભાવ પરથી જણાય છે કે, તમે પણ કોઈ મારા દેશ નજીકના, મને લાગતા જેવા લાગે છે. સાહેબ હું જાતનો ક્ષત્રી છું.

સારો ગૃહસ્થ અને સ્વદેશની નજીકનો જાણીને રંગારે તેને માન આપતાં પુછ્યું કે, વેઓ શેઠ વેઓ, આંકે કુરો ખપે? આંકે પણ જાતનો ખત્રો રંગારો અમ્યાં બહુકા અન્યું. જુધા નામઆ? ?

તાલ જમ્યો જાણી ચતુરે જવાબ વાળ્યો, કે, બાપો કીંન, મુકે જરા દારૂ પીનેજી ટેવ આવ્ય, તેજા પીઠો વતાંઈનાઠીક કીધો, તમ્યાર અમ્યા હલો એમ કહી તેને લઈને તુર્ પોતેપોતાના સ્વાર્થ સાર સાથે લઈ ચાલ્યો એક નજીકના મોટા પીઠાનાં પેઠા ત્યાં રંગારાનું જથ્થું ખાતું ચાલું હતું તેથી તેણે જઈ તુર્ એક ખાટી ખાન્ડીનો ઓર્ડર આપ્યો પરંતુ પીઠું ગામડી દારૂનું હોવાથી ખાન્ડીને બદલે રમ મળ્યો જેને બેડ જશ પ્રેમથી પીરા બેઠા, ત્યાં જ હોટલ હોવાથી ખત્રોએને લગતું ખાવાનું પણ મળી ગયું; બો-બરો રંગારો ખાનાર પીનાર હોવાથી તેને તો ઘા કેળાં થયાં, સ્વા-ર્થપદુ ચતુરે પણ તેને ગ્લાસ પર ગ્લાસ બરી દેવા માડ્યાં, જેથી તે નીચામાં લેઈ લુહર થઈ ગયો, તેની ધમ્મથી એક ખાટલો સાથે ચતુર તેને એક વેશ્યાને ત્યાં લઈ ગયો. તેને ત્યાં સારી વેશ્યાને એક બાજુ લઈ જઈ ચતુરે બોમડાની તારીફ સાથે તેની ધણીજ બડાઈ કરી, તથા પોતે તેનો શુમાસ્તો છે, એમ સમજાવ્યું, જેનો શુમાસ્તો આવો ચાલાક ચતુર અને ચંચલ છે તેનો શેઠ કેવો સ-

મર્થ હોવો જોઈએ ? એમ ધારીને રંડી લલચાણી તેણીએ કમાટ ઉઘાડી અતર ગુલામ સાર એ રૂપીઆ ચતુરસિંહના હાથમાં આપી દાર પીવાની ઉતાવળથી ઝટ શેઠજી પાસે આવી બેઠી. ચતુરે એક રૂપીએ નોકરને અતર ગુલામને બહાને આપી રવાના કરી આપ્યો, તથા અંદરથી કમાડ ઠસાવીને રાંડને શિખબ્યા પ્રમાણે કેટલક રેશમી લુગડાની માગણી શેઠ પાસે કરાવી નીશ્ચાથી કામાંધ થયેલા બોખડાએ તુર્ત રૂપીઆ હથ હજારની કીમતના કપડાની સહી સાથની ચીડી લખી આપી બાદ રાતરે રાંડને દાર પાવા શરૂ કર્યો. તેણી પણ નીશ્ચામાં લેહધુર થઈ ગઈ ત્યાં સુધી ખુબ પાયો જ્યારે રાંડ અને શેઠ બેઉ બેશુદ્ધ બન્યા, ત્યારે ચતુરસિંહ રાંડના કમાટનું જવાહીર તથા રોકડ લઈને, બોખડાની દુકાને ગયો. ચીડી આપી ચીડી પ્રમાણે માલ હવાલે કરીને હાલતો થયો. તે માલજીને ત્યાં આવીને સુખે સુતો, વેશ્યાના નોકરને એક રૂપીએ મળ્યો હતો, તેથી તે પણ દાર પી બાંધને પોતાને ઘેર જઈ અમલમાં ઉંઘાઈ ગયો.

અહીં મચારે રાંડ જી, અને જીવે છે તો, શેઠ સુતા છે અને વાણેતર નથી, તથા પોતાનો નોકર પણ નથી, બેઉ બહાર નહાવા વગેરે મયા હશે, એમ ધારીને તેણી પણ રેહીઃ કર્મમાં જોડાણી તેમાંથી નવરી થઈ, તેટલામા તેણીનો નોકર પણ આવી ચઢ્યો. શેઠના મુનીમ વિષે પુછતાં નોકરે કહ્યું કે, રાતની મને કશી ખબર નથી, એવો જવાબ વાળ્યો. નાહી ઘોષ તૈયાર થઈ ફરી બની હતી તૈયાર થતા સરૂં કમાટ પાસે જતાં રાંડે તે ઉઘાડું દીધું, અંદર જીવેછે તો કશે માલ, નથી, જેથી શેઠ સલાહથી મુનીમ પસાર કરી ગયો, એવો વિચાર આવવાથી શેઠને સોનેરી ટાલીવલો જાણી પોલીસને બોલાવવા.

નોકરને મોકલ્યો, પોલીસ આવતાંજ બોખડાને સુતેલોજ સોંપી દીધો. પોલીસે તેને જમાડી ચાવડી પર લઈ ચાલી, પોલીસ હવાલદારે બોખડાને કોટવાલની સામે ઉભો કર્યો. પોલીસ ચોકસીમાં ગબરાટથી બોખડો કશું બોલી શક્યો નહીં, ઉઘટો આગરના બચાવ શારૂ વીચારમાં નીચી મુંડ કરી ઉભો રહ્યો, આરોપી તરફથી બચાવનો જવાબ ન મળવાથી કોટવાલે તેને તકસીરવાન ઠરાવ્યો, એટલામાં ગામમાં મડમડ થવાથી ગામના લોકો જોવા મળ્યા હતા. તેમાંથી તેના પાડોશી બોલ્યા કે એ માણસ મિત્ર દ્રોહી તથા ધણોજ અદેખો છે, જેતું લંચ છે, તેને આપતો નથી. બડો દેવાળીઓ છે ત્રણ વખત દીવાળું તો ઠાઠી ચુક્યો છે. ખાયછે તેતુંજ ફાંડે છે, દારૂખાજ રંડોખાજ, ચોર, જુગારી, દેવાળીઓ અદેખો, અને મીત્ર વેરી એવાં એના વીશેષ નામો છે લોકોના અપવાદથી તથા રાતના શુન્હાથી તેનેજ ચોર અને તકસીરવાર ઠરાવીને વધુ તપાસની પંચાતમાં ન પડતાં પચીસ ફટકાનો હુકમ આપીને કોટવાલે તુર્ત ચાવડી પર તેને બાંધી મરાવ્યા. આ કામ પણ ઠગ ચોરતુંજ છે, એમ વિક્રમે મનમાં ખાત્રી કરી આવતી કાલ પર હારની ચોરનો નિશ્ચય કર્યો.

ફટકા ખાતાર બોખડાને જોઈ લોકો હુડે હુડે કરવા લાગ્યા. કે કેમ બોખડાજી! ફટકાનો સ્વાદ ચાખ્યો? ગાંડ પર પડ્યા કે ખીંટ ઉપર પડ્યા! શીરો ખાજો શીરો! જો જો ફરીને બીજાને દસાવશે માં નહીં તો ફરીને ફટકા પર ફટકા ખાવા પડે નહીં હોકે! હરામખારના હાલ ક્રવા થાય છે તે જોયાકે લેરે બોખડા રેવડી! ચણાકી દાલ મસાલેદાર બજ્યા! ગરમાગરમ મસાલેદાર રંમનો ખાવો!

વારતા ૬ મી.

માથા વગરનો ચોર.

રાજા પોતે ઠગાવાથી વિસ્મેત થયો. અને આજે રાત્રીએ સર્વ માણસો સાથે કાઠવાલને મજબુત ચોકી પહેરામાં રોકી પોતે શક્તપ્રધાનને સાથે લઈ રોનમાં ફરવા નીશ્ચય કર્યો. ઉપલો ઠગાવ રાતે અમલમાં આવશે એવી ખબર માલજો ઠગસેનને આપ્યા. ચતુરે આજે જુદીજ પ્રયુક્તી શોધી ઠાઠી, તેણે લુહારને ત્યાં જઈને ધણીજ ઉત્તમ લોખંડનો પેચ-વાળો સરસ મણેશીઓ અને એક ચ ચવો તૈયાર કરાવી આપ્યા. રાત થતાં સમા નામના માલજોનો એકલનો એક છોકરો હતો. તેને ખાંધે ચોરી ની હતીયાર મુકી સાથે લઈ રાજા મહેલ તરફ પરવર્યો. પાછલા કાઠની ભીતની છુપી વાટે તેઓ અંદર કિલ્લામાં દાખલ થયા અને યુક્તિથી અંધારે ઠાળે વેશે ઠહા પર ચડીને એક ખાજુ છુપી બેઠા જ્યારે જોઈ જોયો ત્યારે રાજાના સુવાના બગલામાં ગણેસીઓ મારવાને મોકલ્યાં આઠ પાડી માલી પેઠા. અંદર જઈને મનહાર અને ઝવેગત ઉચાપટ દરીને હજ ચાલાકીથી ચટ બહાર નીકળી આવ્યો. પણ ભોટ સમો નવો હેવાથી અને રાજા મહેલમાં બરાયાથી થર થરી દાંપવા લાગ્યો અને તેથી તે એક પેટી સાથે અશ્વપદ પડ્યો. અડખડાડથી પહે ગીરો જગીને ગડગડ મચાવી મુકી અવાજ તરફ આવી પહોંચ્યા. તો તેઓને કોઈ મણુસના પગ જોવામાં આવ્યો. તે જોઈ ચતુર હોયે સમાનું માથું દાપી લઈ ચાલતો થયો. સીપાઈઓએ નીચેથી પગને પકડી ૧૨ ચોર કરી ખુબ મારવા લાગ્યા. અને ઉમંગમાં આવીને તેને ઉભોને ઉભો પોતા તરફ નીચે બેંચી લીધો તો માથા વગરનો ચોર પકડાયો જેથી બધા અજાન

થઈ કોટવાલને ખમર આપી; તેણે ત્યાં આવીને તે બાળે ખુબ વીચાર
ચલાવ્યો. પણ તે વ્યર્થ, છતાં તેણે રાજાને જણાવ્યું કે, ચોર
પકડાયો છે. રાજાએ હસીને કહ્યું કે, ચોર માથા વગર આવ્યો તારે
માથું કેણે કાપ્યું અને ક્યાં ગયું ? જ્યાં તે વગર બધું ફાંક છે. ચોર
ચાલાક છે, ઘડ કાતું છે તે તપાસો. રાજાકુકમથી ધણી તપાસ કરતાં
પતો નજ લાગ્યો. તારે ચોર ને હુશિયાર હોય તો ઘડ ઉપર મથું
ગોઠવી જાય, એવી દાહી પીટાવીને તે દિવસ મુત્તતવી રાખ્યો.

વારતા ૧૦ મી.

માથું કાપનાર માથું મુકી જશે.

બીજે દિવસે ત્રીજા પહોર સુધી ઓગળવાની રકઝક થઈ છે
જે મુકદ્દાને અગ્નિદાહ દેવા રાજાએ હુકમ આપ્યો. રાજાસાચી સમને
સ્મશાન જુમીમાં લઈ ગયા. સ્મશાનને ચોમેર મજબુત કિલ્લો હતો.
અને દરવાજો એકજ હતો. તે દરવાજા પર હુશિયાર પહેરેગીરાને
ગોઠવી અગ્નિ સંસ્કાર કરાવ્યો. અહીં, કમસેન એક અવખીએ બાવો
બન્યો. મતંગો ગહેરી બગલમાં ઝેલી મારી, કે જેમાં પેલું શિઃ છુપા-
વેલું હતું, એક હાથમાં મોટો ચીપીએ, અને બીજા હાથમાં મોટી
(ચલમ ગાંજની લઈ મોટા શબ્દોથી અલખ જગાવતો સ્મશાન
જુમીને ચોકીવાળા દરવાજા આગળ આવી પહોંચ્યો. જરીકને જોઈ
અસ્તિ પેહેરેગીરો હાથ જોડીને આધીન થયા, તેમાં કેટલાક ગાંજની
લાલચથી લટપટુ બની ગયા, બાવાજીએ જરા આગ હોના, એવો
સ્વાધ કરતા સિખાઈએ બોલ્યા, બાવા આગ તો ચિતામે' હે', કેન
લાવે ? આપહી જો લઈએ. અચ્છા ! અમારા તો સ્મશાન વાસકા

કામહી હે', એમ કહી અંદર જઈને અગિમાં તે માથું ગોઠવી બહાર પડ્યો. ચલમે પી પાછ ચાલતો થયેલ મુડું બળી રહ્યા બાદ રાજાએ તપાસતાં માથું બળાને ખોપરી નીચે પડી હતી, રાજાને ધાર્જુન આશ્ચર્ય થયું કેણુ આવ્યું હતું ? એમ પુછતાં એક બાવાના શિવાય કોઈ આવ્યું નહતું. તેઓ ફક્ત ચીલીમ ઉપર દેવતા ચઢાવવા મયા હતા, રાજાએ દસીને કહ્યું એજ તે હમ સોદાગર હતો, તેજ તમારી આંખોમાં ધુળ નાંખી ગયો.'

ઉપલી બાબતથી કંટાળીને પ્રધાનની સલાહ લીધી, પ્રધાને સુક્તિ બતાવી કે, જેણે શીર ગોઠવ્યું તેજ તેની રાખ લઈ જઈ નદીમાં પધરાવે એવી હડી પીટાવો. પ્રધાન સલાહ પસંદ કરી તે પ્રમાણે હાડીના હુકમ આપીને તે દિવસ રાજા સ્થિર થયો. અને તે દિવસનું બીડું પ્રધાને લીધું.

વારતા ૧૧ મી.

ત્રેતાની રાખ પાણીમાં નાખી.

પ્રધાને આ વાત કબુલ કરવાથી રાજાએ પ્રધાનને લા ચોક્કી કરવા મુક્યો અને તેની સાથે મજબુત અને જહાદુર માણસો આપ્યા સ્મશાનમાં જઈ પ્રધાને આરામ લેવા માટે પલંગ મંગાવી બીજાવ્યો. અને તેની પડી ઉપર આજોટવા લાગ્યો, પ્રધાન કેવો ચાલાકીથી સચેત રહી પહોરો ભરે છે તે જોવાની રાજાને ઇચ્છા થઈ જુએ છે તો પ્રધાનને પલંગ ઉપર સુતેલો જોઈને બહુ દીલગીર થઈને પ્રધાનને એવો સખત હુકમ કર્યો કે શું તમે આવી રીતે હગને પકડી શકશો કે ? જો જો હમ હમી જાય નહીં ? હમ તમારા કરતાં ચતુર છે.

જોઈ' છું કે ઠગને તમે ઠગી પકડો છો કે ઠગ તમને ઠગી જાય છે. માટે ચેતતા રહેજો. આટલું કહીને રાજા મહેલમાં આવી નીરતે સુતો. ગામમાં ડાંડીવાળો યુગ પાડતો હતો તે ચતુરસિંહ સાંભળી અને પછી ઘેર આવ્યો. ચતુરસિંહે સુંદર સ્ત્રીનો વેષ લીધો. શરીર પર નાના પ્રકારના ધરેણા ચડાવી દીધા અને કાળો નાગપુરી સાળુ પહેર્યો, મુળેજ દીશોર વય અને તેમાં વળી રાજ બીજ, પછી સ્ત્રીના વેષમાં તેનો ચહેરો ઘણોજ મનોહર દેખાય તેમાં નવાઈ શી ? આવી રીતે સર્વ તૈયારી કરી વેષધારી ચતુરસિંહ ઝાંઝરના ઝલુકારો કરતો મહોન્મત હાથાણીની ચાલ પ્રમાણે કઠણ કઠણ ચાલતો જનસાન પાસે આવ્યો. આ વખતે તેની ખરોખરી ઇંદ્રની અપસરા પણ કરી શકે નહીં એવું તેનું રૂપ બન્યું હતું ગાલની અને હોઠની પાન ચાવ્યાથી થયેલી લાલાશ, આંખનો અણુસારો હાથનો લટકો, અને કૃતિમ સ્તનનો હિપસેલો ભાગ દઢ મનના માણસનું ચીત ચળી જાય તો પછી ગાદલ મનના માંનવીઓનું ગળુંજ શું ? તેથી જનસાનની આસપાસ પહેરો ભરતા ઉદ્ધત સીપાઈઓ. આ વેષધારી મનમોહીને જોતાંજ આભા બની ગયા. અને તે વેષધારી છબીલીની આસપાસ ફરી વળીને પુછવા લાગ્યા કે કેમરે ! તું કોણ છે ? અને આટલી રાતે અત્રે આ માટે આવી છે ? તેણે કહ્યું કે તમારા પ્રધાનના મનને રંજન કરનારી રસીક નામની પ્રીયા છે. આ વાત તેઓને ખરી લાગવાથી પ્રધાનને કહેવામાં આવી. પ્રધાન સાહેબ સિપાઈની કરેલી તારીફ સાંભળી બહાર આવ્યા ને તપાસીને જોવા લાગ્યા જેથી તેણે અંદર તેડી લાવવાનો હુકમ કર્યો, આ વખતે તે ડોળધારી સ્ત્રી અંદર બધી લજ્જા મુદ્રાથી ડબી રહી પણ પ્રધાનજી તો પોતાની પાસે વીજળીનો ઝમકારો થયેલો જોઈ અંજાઈ ગયા, તેનું ગૌર સ્વરૂપ, શણગારનો ઠાક અને

અતિ પ્રેમપુરવક હાવભાવનું લટકું જોઈ એકદમ પ્રધાનનીપર કામ દેવે
હસ્યો ક્યોં જોથી તે આંધળો બની ગયો. કહ્યું છે કે, કામી માણસ ફરતાં
બાર ગાઉમાં અંધારું જીવેછે, વળી તે વખતે બીજી કંઈ પણ વાતનો
અથવા પોતાનાં સમા વહાલાં કે કોઈ માણસ પાસે છે તેનું જાન રહેતું
નથી પરમેશ્વરે આપેલા સુખ શિવાય પરનારી પર ચીત રાખી જે
નહારા વ્યસનમાં પડેછે તેની પાછળથી કેવી દુરદશા થાયછે તે તમે જોશો.
દાણીક સુખને માટે ખરો ધર્મ જુલો જવો એ નીચ અને મહા પાપી
માણસનું અધોકૃત્ય કહેવાય છે અને તેને ઘણું સોશવું પડેછે તે મુજબ
દેખતી આંખે આંધળા થએલા પ્રધાનજીએ તે કસબજીને પોતે પલંગ પાથ
રી આપી તેપર બેસાડી પછી બન્ને જણ અનેક પ્રકારની વાતો કરવા
લાગ્યા. પણ જેમ જેમ વખત જવા લાગ્યો તેમ તેમ પ્રધાનને તે
કામદેવે ઘણું સતાવ્યો. જોથી તેણે પોતાનો હેતુ પ્રદર્શિત કર્યો, ત્યારે
તે સ્ત્રીએ કહ્યું કે 'આ ઠેકાણે અજવાળું છે તેમજ પહેરેગીર લોકો
પણ પાસે છે, માટે સધજાને એકદમ ઘણું દુર પહોરો બરવાનો હુકમ
કરો અને દીપકને રજા આપો, પછી આ પલંગ પેલી બાજુપર લઈ
જવો આ સાંમળી પ્રધાનજી તો આવરો આવરો બની સવળો હુકમ
જાતેજ બજાવવાને તૈયાર થઈ ગયો. પલંગ એક બાજુએ મુકીને
દીપકને જુઝવ્યો, એટલે તે સ્ત્રીએ તાવડતોય કેદ ચડે એવો નીશા
દાર પદાર્થ ધાતીને પોતાને ઘેરથી છ પાનનું બીડું પોતાની સાથે
આણ્યું હતું તે આખું એટલામાં પ્રધાનજી નીશામાં ચક્રચુર થઈ પલંગ
ઉપર ઢળી પડ્યા આ જોઈ ચતુરસોઈ પલંગ ઉપર જ્યાં પ્રધાન
પડ્યો હતો ત્યાં જઈ તેજ પલંગ સથે તેના હાથ પમ બાંધી દીધા
અને કેટલાક સીપાઈઓ તે તંબુના બહાર થોડે છેટે હતા તેમના
પોતે તંબુનું બારણું ઊપાડી અંદરથી મીઠાં આપી તે તેમણે

દીવાનજીની નવી વહુ તરફથી મળેલી પ્રસાદી ધારી વહેંચી બાધી એટલામા તે પ્રસાદીના બલોટીક ગુણથી તેઓ પણ સ્તબ્ધ થઇ ગયા જેથી નીંદરપણે ચતુરસિંહ પ્રધાનનો પોશાક તેની પાસેથી કાઢી થઇ પહેરી અને એક ધાતીઆમાં રાખ બાંધી નદીમાં નાંખી આવ્યો તથા ત્યાંથી એકદમ નીકળી માલણને ઘેર જઇ સ્વસ્ત ચિતે સુતો.

સવારે રાજ ઘોડા ઉપર બેસી જમશાનમા બાવી જુએ છે. તો બહારની બાજુ કેટલાક પહેરેગીરો પહેરો બર્યાબ કરે છે. અને અંદર આવતા ચિતા પાસેના તંબુ આગળ સર્વ સિપાઇઓ કેશાધિન થઈ બેભાન અવસ્થામાં પડેલા દીઠા. વળી આગળ તંબુમાં બાવી જુએ છે તો પ્રધાનની પણ તેજ દશા થઇ છે એટલુંજ નહીં પણ વધુમાં તેમને ચતુરશુજ મુર્તીના રૂપમાં જેવા જેથી રાજના હસવાનો પાર રહ્યો નહી. પછી સર્વને સાવધ કરી હકીકત પૂછી તો પ્રધાને સઘળી બીના કહી સંભળાવી. બાધી રાજએ પ્રધાનને ધણોજ ઠપકો દીધો, તે સર્વ સીપાઇઓને પણ ચોગ્ય સજા કરી. જેથી પ્રધાનને ધણોજ ગુસ્સો ચઢ્યો. પણ તે વખતે તેના હાથમા તરવાર નહોતી, નહીં તો તે પોતાનું ખુન ઠર્યા વગર રહેતો જ નહીં. ત્યાંથી નીકળી રાજ તથા પ્રધાન સર્વ મંડળ દરબારમાં આવ્યું તે શરીથી પાનનું બીડું સભામાં ફેરવ્યું તે બીડું પણ પ્રધાને પોતે પુર ગુસ્સાના આવેશમાં બાવીને ઝડપી બાવી બાધું અને દરબાર ખરખાસ્ત કરી.

વારતા ૧૨ મી,

ચતુરસિંહે જમાઈના વેશથી પ્રધાનને ઠગ્યો.
પ્રધાને બીડું ઝડપ્યું છે, એ વાત માલણે બાવી ચતુરસિંહને

કહી ત્યારે તે બોલ્યો કે અરે મુખ ! તારી ગમ રાતે આટલી આટલી ફજેતી કરી તો પણ તું ગણકારતો નથી. ઠીક છે, આજ તને અચ્છો કાચ દેખાડીશ ! એમ બોલી ધરમાથી નીકળી પ્રધાનના ઘર તરફ ગયો અને ત્યાં જે વૃદ્ધ સીપાઇએ જનાનખાનામાં નોકરી કરતા હતા, તેઓની પાસે જઈ તેમના તરફથી પ્રધાનના ઘરની સર્વ હકીકતથી તે વાકેફ થયો. તેમાં એક બીના તેને એવી જણાઈ આવી કે પ્રધાનનો જમાઈ પરણ્યા પછી કંઈ નાશી ગયો છે તેની ઘણી ઘણી તપાસ કરી પણ પતો લાગ્યો નહોતો. એ સિવાય કેટલી મુદાની બાબતોથી માહિતગાર થવા માટે દાસીને મીઠાઈ તથા પૈસા વગેરેની લાલચ આપી સર્વ બાબતથી તે વાકેફમાર થયો.

હવે જ્યાં રાત પડી કે દિવાનજીના હુકમ મુજબ સહેરના તમામ દરવાજા બંદોબંદ દેવાઈ ગયા. આ વખતે સહેર બહાર બેસી રહેલો અતુરસિંહ દરવાજા પાસે આવ્યો, અને પહેરાપર બેઠેલા ‘દરવાજાને કહ્યું કે પ્રધાનજીને ઘેર જઈને કહે કે તમારા જમાઈ રાજ આવ્યા છે’ આ સાંભળી બધા પહેરોગીરાંએ વિચાર્યું કે જે પ્રધાનના જમાઈને અંદર નહીં લઈએ અથવા તેમને બહાર નહીં આપીએ તો તેઓ ધણાજ ગુસ્સે થશે, અને સવારે કોણ જાણે શું કરશે ? આમ વિચારી બે સીપાઇ તેજ વખતે દિવાનજીને બગસે, બહાર કહેવા માટે ગયા, આ તરફ પ્રધાને સહેરના સર્વ નાકા બંધ કરી સીપાઇઓને સાવધ રહેવા તાકીદ આપીને જેવા રાતે વાળુ કંવા આવે છે તેવાજ પછવાડેથી પેહેરોગીરાં આવ્યા અને કુરનસ બંધી ઉભા. તેમને જોઈ પ્રધાને પુછ્યું. અરે પેહેરો છોડીને તમે બહાર કેમ આવ્યા ? તે વખતે સીપાઇએ કહ્યું કે અપના જમાઈ દરવાજા બહાર આવીને ઉભાએ, આજા હોય તો દરવાજો ઉઘાડીને અંદર

લખ્યો. આ સાંભળી પ્રધાનને ઘણો હર્ષ થયો અને જમાઇ આવ્યાની વાત ઘરમાં સર્વને જણાવી પોતે ઘોડાપર બેસી તેને સામે તેડવા ગયો.

સુળજ સજબીજ અને તેમા ઉમર જોઇએ તો વીજ વર્ષની એટલે ખીલતી જુવાની અને વળી હજારો રૂપીઆના દાગીના શરીર પર પહેરેલા આ સ્થિતિમા ચતુરસેનને ઘોડાપર બેઠેલો જોતાં વારજ પ્રધાન હર્ષધેલો થઇ ગયો. તે તે તેને ઘેર તેડી લાવ્યો. ઘણાં વર્ષથી જમાઇ નાશી ગયેલો તે આજ આવેલો જાણી ઘરનાં સહુ ખુશી ખુશી થઇ ગયાં અને જમાઇ ખરો છે કે ખોટો તે કાંઈ પારખી શક્યાં નહીં કારણુ વર કન્યાનાં લગન જાળપણમાં ચલા હતા પછી કન્યા સાસરે ગઇજ નહોતી. વળી જમાઇ વિષે સર્વેને એવું જાહેર થયું હતું કે દસ વર્ષની નાની ઉમ્મરમાંથી તે કોઇની નહારી સોખ-તથી ફરતાં વેરાગી લોકોની જમાત સાથે નાશી ગયેલો જમાઇ આજે પરમેશ્વરની કૃપાથી ઘેર પાછો આવેલો જાણી પ્રધાન તથા તેની સ્ત્રીને ખુશી પેદા થઇ ગઇ એટલુંજ નહીં પણ તેની કન્યા શુશ્રીલા તો હર્ષ ધેલી થઇ ગઇ અને તેને તો તે વખત સોનાનો સુરજ ડિગ્યા જેવું થયું, કારણુ તે બે વર્ષથી સ્ત્રીના ઘરમાં આવવાથી તે કામજરની પીડાથી તે તદ્દન સુકાઇ ગઇ હતી. તે પાછી ખીલવા લાગી અને મનમાં અનેક તરેહના તર્ક વિતર્ક કરતી ગુપ્ત રીતે પોતાના સ્વા-મીના મુખારથીનાં દર્શન કરવા માટે મેડે ચડી અંધારામાં આંખો ફાડીને ટમર ટમર જોવા લાગી.

વાણુની તરખારી થતા સુધી જમાઇ સાસરે આમતેમ મામમ-માટા હાંકવા લાગ્યા એટલામાં રસોઇ તૈયાર થઇને સહુ જમવા ગયા. આજે ઘણું દીવસે જમાઇ આવ્યા છે અને તે વગી એકના એક

લાડકવાયા છે એમ જાણી સાસુએ બાત બાતનાં પકવાન તક્યારે કરાવ્યાં અને પોતાની કન્યા શુશીલાને પીરસવા માટે બોલાવી. તેની નાગરી નાતના રીવાજની પીરસવાની છટા, નખથી શોખા સુધીની મનોહર કાન્તિ, તેના નાણુક હાથ, અને હસતું વદન દેખી ચતુરસિંહ તો આનંદ સાગરમાં ઝોઠાં ખાવા લાગ્યો, જમ્યા પછી પાન સોપારી ખાધા બાદ પ્રધાને જમાખતે કહ્યું કે ‘તમે શાંતીનું સુખ લો. હું શેહેરમાં બદોબસ્ત કરવા જઈશું.’ એમ કહી પોતાની હઠીકત જણાવી ચાલતો થયો, પછી દાસીએ તેને શયનગૃહનો મર્ગ બતાવ્યો તેથી તે ત્યાં ગયો.

શું શયનગૃહનો ઠાઠ ! જાણે બીજી ઈંદરાજની સમાનોજ દેખાવ જોઈ લેતી ! સ્વર્ગમાં દેવતાઓને ત્યાં એવો વૈભવ હશે કે કેમ તેની પણ શંકા રહે છે ? કારણ ચારે બાજુએ સુંદર આરસા ગોઠવી દીધા હતા. ઉપર સુંદર સોનેરી રંગની છત લગાવી દીધી હતી અને નાના પ્રકારના ચિત્રો બીંતપર કાઢ્યાં હતાં તથા મોટા મોટા રાજ રાણીનો તસવીરો ઉપર લટકાવી દીધી હતી. વચ્ચે મધ્ય ભાગમાં એક મોટું ઝુમર લટકતું હતું તેમાં બળતા અગ્નિચિત દીવા. એ ના પ્રકાશે તસવીરોને ચકચકીત બનાવી દીધી હતી. બમ્બો પશ્ચીમનો પવન આવતો હતો ત્યાં સુંદર નકશીદાર સુખડનાં બારણાંવાળી બારીઓ ચાર પાંચ આવી રહી હતી અને તેની વચ્ચે મચ્છર દાનીનો પલંગ શેઠી ઉઠે તેટલા માટે તેની ચારે બાજુએ સમાન ધ્રુઓ ગોઠવી દીધી હતી. તેમજ ઉત્તમ પ્રકારનાં સુગંધીદાર પુષ્પોથી સેજને શણગારવામાં આવી હતી. કામોદીપક ઉપન કરનારી શેજ પર વીરાજમાન ચચેલ કામદેવ સરખા ચતુરસિંહને જોઈને વીહીવલ બનેલી શુશીલાએ ચતુરસિંહને પાનનું બીકું આપી તેના બોલામાં

બેસી ચેષ્ટા કરવા લાગી. ચતુરસીંહે બીડું ખાધ કાંઠા રસોતપાદક હાવભાવ ચેષ્ટાદિ આનંદમાં કેટલીક વાતો કર્યા બાદ તેનો મનોરથ પૂર્ણ કર્યા. પછી જ્યારે સુશીલા સુવા જતી હતી ત્યારે ચતુરસીંહે કહ્યું કે ધરેણુ પોશ્તાક ઇત્યાદિ કૌમતી ચીજો દીવસે વપરાશમાં લીધાથી જેટલો સચવાય છે તેટલો રાત્રીએ પેહેરવાથી સચવાતી નથી, પણ એથી ઉલટી ખરાબ થાય છે માટે નાની પેટીમાં તે કાઢી ને મુક. શુશીલા તે પ્રમાણે કરી ઉઘી ગઈ, આ તકનો લાભ લઈ ચતુરસીંહ તે પેટી ઉઘડી ચાલી નીકળ્યો ને ઠેઠ માલશુને ઘેર આવી સ્વસ્થપણે સુતો.

આ તરફ આખી રાત પ્રધાન શહેરમાં રોન શરૂ, પરંતુ ચોર જડ્યો નહી, પછી છેવટે નિગજ થઈ ઘેર આવ્યો, ને જમાણને જુએ તો તે મળે નહિ. સુશીલાને પુછતાં તેણે કહ્યું કે તે તો રાતના અહીં સુતા હતા. પછી તપાસ કરતાં તે માલમ નહીં પડવાથી પ્રધાન ધણો દીલગીર થયો. અને ખિન્ન મુદ્રાથી રાજદરબારમાં જઈને સર્વ હકીકત જાહેર કરી. આ હકીકત સાંભળી રાજાએ પ્રધાનને ધણોજ દપકો દીધો. અને ફરીયા પાનતું બીડું સમામાં ફેરવ્યું જે પોતેજ ઝડપી લીધું ને કચેરી બરખાસ્ત થઈ.

વારતા ૩ મી.

પાણીમાં ભાતના પીંડ નાંખ્યા.

રાજના નિયમ પ્રમાણે દરબારમાં બનેલો સર્વ હકીકત માલશુ ઘેર આવી ચતુરસીંહને કહી ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે રાજા ધણીજ હકમાં બરાબ છે માટે એને અચ્છો હાથ પતાવવા જોઈએ એમ વિચાર કર્યો.

સાંજે છ વાગે રાજા ઘોડાપર બેસી નીકળ્યો અને તામમ શહેરના તમામ દરવાજા બંધ કરાવી ઠેકઠેકાણે ચોકીદારો મુકી દરેક નાંકાં બંધ કરાવ્યા તથા શહેરમાં એવી ડોડી પીટાવી કે જે ચોર ધડતુ શીર કાપી લોધું હતું. તેમજ તેની રાખ પાણીમાં નાખી છે તેને જ્ઞાન બરોબર દસ દિવસ થયા છે. માટે જો તે દેશનો પીંડ તે પ્રેતને આપશે તોજ તે ચોર ખુબીદારછે એમ માનવામાં આવશે, આવી ડોડી સાબળી ચતુરસેને એકદમ પડોશીની ગલીમાં એક ગધેડું ફરતું હતું તે લાવી તેનાપર લુગડાંની એક પોટલી નાંખી અને પોતાના શરીરપર તમામ જગએ પટા બાંધી તે પર રાતા રંગના લોહી માફક ડાઘા પાડ્યા અને દુરગંધ આવે એવા પદાર્થ સાથે લઈ ગધેડું હાકતો અને લંગડાતો દરવાજા પાસે આવ્યો. પરંતુ સીવા-મુઓએ તેને બહાર નીકળવા દીધો નહીં જેથી તે જગ્યાએ રહઝક થવા લાગી એટલામાં રાજા ઘોડાપર બેસી ત્યાં આવ્યો તે જોઈ ચતુરે મુજરો કરી પાસે જઈ કાંઈ બોલવાનું ક્યું તે વખતે રાજાને તેને દુર ઉભો રહેવા કહ્યું પણ ચતુર તો ત્યાંજ ઉભો રહી ધીમે સાહે કહ્યું કે ‘મહારાજ ! હું રોજ ગામમાં બીજા માગવા માટે આવું છું અને સંધ્યાકાળે જે કંઈ રોટલોના કકડા મળે છે તે લેઈ ગામ બહાર સમસાનની પેલી બાજુએ ધર્મશાળા છે ત્યાં જઈ ખાઉં છું, તથા ત્યાં પડી રહું છું. કે રજુ આ દુરગંધ મારા સર્વ અંગમાંથી આવે છે તેથી મને ગામમાં કોઈ પણ ઠેકાણે રહેવાની જગા મળતી નથી. આ વાત રાજાને ખરી લાગી તેથી તેને જવાની પરવાનગી આપી. પછી ચતુરે જે ઠેકાણે પાણીમાં રાખેડી નાંખી હતી ત્યાં આવ્યો અને પોતાની સાથે આવેલા બાવનો પિંડ કરીને ઘુંટણુસમા પાણીમાં નાંખ્યો અને સવાર થતાં સુધી ગામ બહાર દરવાજા ઉઘડ્યા પછી બીજે રસ્તે થઈ માત્રજુને ઘેર આવી સુઈ ગયો.

આ તરફ રાજા આખી રાત શહેરમાં રાત ફર્યો પણ ચોર પકડાયો નહીં, તેથી મનમાં ધણો દીલગીર થયો, અને રાખ નાંખેલી જગાએ આવીને જુએ છે તો પાણીમાં પીંડ પડેલો દિઠો. આથી તેની ખાતરી થઈ કે, રાતે જે માણસ ખરાબ વેષ લઈને દરવાજા બહાર ગયો હતો તેજ એ ચોર હોવો. એકએ એમ ધારી નિરાશ થઈ દરબારમાં આવ્યો.

—:૦:—

પાર્તા ૧૪ મી.

—:૦:—

ચતુરસિંહ અને રખારી,

ચતુરે રાજાને હંફાવવામાં બાકી ન રાખવાથી આ સમે રાજાએ ધણાજ ચુરસાથી પાનતું બીડું ફેરવ્યું, તે ફોળેને પણ ઠગનારા ભીમલા નામના એક રખારીએ ઉચક્યું પંદર દીવસમાં ચોરને પકડી લાવવાની મુદત માગી, પછી રાજાની સહીથી સારી સાંઢણી જે દીવસમાં સો ગાઢ ચાલતી હતી તેને રાજા પાસેથી ચોર પકડવાને બહાને માગી લઈ ઉત્તમ પ્રકારના અલંકારથી શણગારી તેની ચારે બાજુએ ચાર રત્ન બડાવી શહેરમાં ફરવા લાગ્યો. એક દિવસે ચતુરે અખ-ધુતનો વેષ લીધો. અને બમલમાં ઝાળી ભરાવી અને તેના એક ખાનામાં રાટલા બીજામાં રજાજાદી ત્રીજામાં નીશાદાર માઝમ ધાલેલી ઉત્તમ પ્રકારની મીઠાઈ મુકીને નીકળી પડ્યો. પછી જે ઠેકાણે પેલો ભીમલો રખારી ઉઠતો એસાડી હોઠા પીવા બેઠો હતો ત્યાં આગળ ચતુર આવ્યો અને તે રત્નથી પડતા પ્રકાશ આગળ એસાને ઝાળી છોડવા મંડ્યો. ત્યારે રખારીએ કહ્યું કે, ‘અરે અખ ધુતા’

બહીં કેમ બેસે છે ? ખમ્મદદાર ને આ જોએ બેઠો તો. આ સાંભળી ચતુરસેને ધણીજ નમનતાથી ઉતર આપ્યો કે બાપ, મને અતીશય લુપ્ત લાગી છે, તેથી કૃપા કરીને આ અજવાળામાં બેશીને ખાવા દે. ' આથી રખારીને દયા આવી. તેથી તેણે તેને ત્યાં બેસવાની પરવાનગી આપી. પછી ઝોળી છોડી અકેક પદાર્થ કાઢ્યો. અને જે મીઠાઈ આણી હતી તે રખારીને આપવા લાગ્યો, ત્યારે તે બોલ્યો કે, તું બીખ માગીને આણેલી મીઠાઈ મને શા માટે આપે છે ? હું જ-મેલો છું મને લુપ્ત નથી. આ ઉપરથી અબધુતે કહ્યું કે, ' મહારાજ ? મને આજ પુષ્કળ મીઠાઈ મળી છે તેમાંથી થોડી આપ લો. આટલી બધી મારાથી કેમ ખવાઈ શકશે. ' આથી રખારી મીઠાઈ ખાવા માટે તે જાતે લાલચુ હોવાથી તેની પાસે આવી બેઠો, જેથી અબધુતે તેને નિરોદ્ધાર માઝમ ધાલેલી મીઠાઈ પુષ્કળ આપી તેથી એકદમ તેને ચ-કરી આવી અને ત્યારે ત્યાંજ પડ્યો, આવો વખત સાધી તે અબ-ધુતે તે સર્વ દ્રવ્ય તથા હીરા લઈ લીધા. અને તે ઉટને ઉઠાડી હાંકી મુક્યું. પછી તે ઘેર આવી નિરાંતે સુઈ ગયો.

થોડીવારે ઠંડી પડવાથી રખારીને નીરો ઉતર્યો અને આખો ઉધાડીને જુએ છે તો અબધુતને તેમજ ઉટને 'દીકું' નહિ. આસપાસ પુષ્કળ વપાસ કરી પણ કંઈ પતે લાગ્યો નહીં. છેવટ ઉંટના પખ-લાની નીચાનીએ ગયો તે રસ્તે ચઈ આગળ પુષ્કળ ઉંટ ગયેલા માલમ પડ્યા તેથી રસ્તો પણ બરાબર સુઝ્યો નહીં. છેવટ નીરાજ ચપ્પ રાજ પાસે આવી સર્વ હકીકત શરમાતાં શરમાતાં કહી સંભ-ળાવી. જેથી રાજ પણ કંટાળ્યો અને તેણે ચોરનો કેડો મુકી દીધો.

વરતા ૧૫ મી.

નગરશેઠનો છોકરો અને ચતુરસીંહ.

એક દીવસે ચતુરસીંહ સાધારણ માણસના સરખો પોષાક પહેરી તઈયાર થયો. અને કાંઈ પણ સારો શીકાર શોધવાના હેતુથી પોતાની માસીના ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો. ચાલતાં ચાલતાં તે એક ચાર ચૌવટાવાળા રસ્તાની વચ્ચે આવી ઉભો. એટલા માં એક નોકર પોતાના શેઠના વર્ષે સાતની ઉમરના છોકરાને નિજાળે લઈ જતો હતો. તેટલામા તે નગરશેઠના છોકરાની ઉપર તેની દ્રષ્ટી ચોંટી તે છોકરાના અંગ ઉપર સોના રૂપાનાં પુષ્કળ દાગીના હતા, તે જોઈ તેણે મનમાં વીચાર કર્યો કે,--વાહ! શીકાર તો મન મમતો, અને મહોટા ઘરનો મલ્યો છે. પણ હવે તે કેવી પ્રકારની યુક્તિ લઢાવીને કરવો? કાંઈક વાર સુધી તે મનમાં તે મનમાં ગણમણ કરવા લાગ્યો. અને કાંઈક નહીં વીચાર ઉપર આવ્યા પછી તે ચાકરને પાછો આવવાની રાહ જોતો ત્યાંજ ઉભો રહ્યો.

થોડાક સમય વીતી ગયા પછી તે ચાકર પોતાના શેઠના બાળકને નિજાળે મુકી ઘેર જવા માટે પાછો એજ રસ્તેથી આવતો હતો. તેને જોતાંજ તરત ચતુરસીંહે તેની પાછળ જઈને તેને કહ્યું કે, હમણાં તારી સાથે જે છોકરો હતો તે કંઈ નિજાળમાં જાય છે? તેનું નામ શું? મારે પણ તેજ નીજાળમાં મારા છોકરાને બલુવાને મુકવો છે. ચતુરસીંહના આવા પ્રકારનાં નમનતા બરેલાં વાક્યો સાંભળીને તે ચાકરે પણ નમનતાઈ પુર્વક કહ્યું કે, સાહેબ! શંકરપ્રસાદની પાઠશાળામાં જાય છે તેમજ તે આપણા નગરના પ્રખ્યાત નગરશેઠનો

પુત્ર થાય છે. તેનું નામ પ્રણવલ્લભદાસ છે, પુત્રીની સાથે તમારા છોકરાને તે પાઠશાળામાં મોકલજો ત્યાં કાળજીથી અને સારી દેખરેખની નીચે તે પાઠશાળાનો મહેતાજી શીખવે છે. એ પ્રમાણે તેના સંબંધમાં સર્વ હકીકત કહીને તે ચાકર પોતાને માર્ગે પડ્યો.

શેઠના ચાકર પાસેથી સધળી ખાતમી મેળવી લઇને ચતુરસીંગ નિશાળમાં ગયો, અને આંખ લાલ ચોળ કરીને પાઠશાળાના મહેતાજીને પુછ્યું કે, મહેતાજી સાહેબ; અમારો પ્રણવલ્લભદાસ ક્યાં છે ? આ કોણ તેનો કાકો અથવા નજદીકનો કોણ સગો હશે એમ જાણીને શકરપ્રસાદે તેને કહ્યું કે, સામેની ઓરડીમાં તે બેઠેલો છે. આટલું સાંભળતાની વાર ચતુરસીંહ એકદમ જ્યાં તે છોકરો બેસી બાળાખડી ગોળતો હતો ત્યાં ગયો અને ગુરસામાં ને ગુરસામાં તેને બે ચાર તમાચા ચોઢી કાઢીને કહ્યું કે ‘ અરે નાદાન તને હજારવાર કહ્યું, તોપણ તું સમજતો નથી ? અને હઠ કરીને દાગીના પહેરીને નિશાળે બણવાને આવે છે ? આજ પણ તને ના કહેવા છતાં તું દાગીના આ માટે પહેરીને નિશાળે આવ્યો ? બેવકુફ ! મુર્ખ ! તને શું છે ! તું તો નાદાનમાં ખપીને છુટી જઈશ ! પણ અમે લોકના હપકામાંથી કેમ છુટીશું ? (મહેતાજી વરફ જોઇને) મહેતાજી સાહેબ ! આપ પણ સારી રીતે જણતા હશે કે, હમણા આ શહેરમાં એક ઠગ આવ્યો છે, જે ઠગને રાજ પણ પકડી શકતો નથી. તો પછી બીજું શું પકડવાના હતા ? તે લોકોને અનેક પ્રકારની યુક્તિથી ફસાવીને ઠગી જાય છે. જ્યારે મ્હોટા મ્હોટા અને બુદ્ધિશાળી લોકોને ફસાવી તેમની તે પાયમાલી કરી નાખે છે ત્યારે આ છોકરાની શી ગુંજસ ? હું તને હમેશાં કહું છું કે તું તારા શરીર ઉપર દાગીના પહેરીને કોણ

દીવસ નિશાળે કોવા બહાર બહુ નહીં. કારણ કમ વખતે શું બનશે તે કંઈ આપણા બાળવા કે સમજવામાં આવતું નથી. એટલા માટે હું આ છોકરાને કહી કહીને શાક્યો પણ તે માફ મુદ્દલ માનતો નથી. એ જે લાડ કરે છે તે એના બાપ આમળજ ચાલે. આવા ખોટા લાડ પ્રાણુધાતક લાડ મારી આમળ કદી પણ ચાલવાના નથી, એમ બોલતાં બોલતાં તેને ફરીને બે ચાર તમાચા ખેંચી કાઢીને કહ્યું કે, 'ચાલ હમણાં ને હમણાં તારા બધા દાગીના ઉતારી આપ ઉતારે છે નહીં? જો નહીં ઉતારી આપીશ તો વને હમણાજ ઝુડી નાખીશ.' તેણે તરત મહેતાજીના હાથમાથી નેતરની સોટી લઈ લીધી અને નિર્દોષ છોકરાને મારી પછી રાત્રી ચોળ જેવી આખો ફરીને છોકરાને કહ્યું કે, 'ચાલ ઉતાર જલદી' આવું બચકર રાફે જોઈને તે છોકરો ખુબ ગમરાઈ ગયો. અને બોર બોર જેવડાં આંસુઓ આંખમાથી ટપકાવતો બોલ્યો કે, 'મને મારશે નહીં. ધમકાવશે નહીં. હું અહીં તમારાથી બીડીશું હરે કોઈ દીવસ દાગીના પહેરવાની હઠ કરીશ નહીં, હ્યો હમણાં ઉતારી આપું છું.'

એટલું કહેતાંની સાથે છોકરાએ પોતાના શરીર પરના સર્વે દાગીના ઉતારી ચતુરસોઈના હાથમાં મુખ્યા તે દાગીના લઈને ચતુરસોઈ તે છોકરાને કહ્યું કે, ફરીયા જો તું કોઈ દીવસ દાગીના માટે હા કરીશ તો વને સખત શિક્ષા કરવામાં આવશે. ચાલ હવે રડતો બંધ ચાલ તારા આંસુઓ લુછી નાખ અને તારા બહુતરમાં આવત રાખ 'એટલું કહીને તેના આંસુ ચતુરસોઈ પોતાના રેશમી રમાલ વડે લુછી નાખ્યા અને તેના હાથમાં એક પાછો આપીને કહ્યું કે, 'તું અપોરની રમ પછી કંઈ પણ લાવીને ખાજે.' પાછો મહેવાજી વરદ પાછો વળીને મહેતાને કહ્યું કે, 'પંડયાજી આજે તેને

મારશે। નહીં, અને જરા મહેનત લઇને શીખવતા રહેજો. અને તમારા જેવા હુંશીઆર કરજો પણ આજ તેને ધેર વહેલો મોકલજો. તમારા ઉપકારનો બદલો વાળવામાં અમે પાછું ફરીને જોઇએ એવા નથી તો. ' એમ કહી તે સર્વે દાગીના લઇ પોતાને મુત્તામે આવી મોજ ફરાડવા લાગ્યો.

હમેશના કરતાં આજ મહેતાજીએ પ્રાણવલ્લભદાસને ધેર જવાની વહેલી રજા આપી રજા લઇ છોકરો પોતાને ધેર આવ્યો. છોકરાના જરીર ઉપર દાગીના કેમ નથી ? અને તે રોજ કરતાં આજ આટલો બધો વહેલો કેમ આવ્યો તે માટે નગરશેઠે પોતાના છોકરા પ્રાણવલ્લભદાસને પુછ્યું કે, તારા દાગીના ક્યાં છે ? અને તું જા માટે વહેલો ધેર આવ્યો ! તેના ઉત્તરમાં છોકરાએ કહ્યું કે એક માણસ આજે મરી નિશાળે આવ્યો હતો તેણે અને ધમકાવી અને પુત્ર માર મારીને મારા સર્વ દાગીના લઇ ગયો ?

આ પ્રકારનું છોખરાનું કથન સાંભળતાની સાથેજ નગરશેઠ તો હાંફા હાંફા બની ગયા. પાંધડી પહેરવા જય ત્યારે કાછડી નીકળી જય, અને કાછડી માંધવા જય ત્યારે ધોતીયું છુટી જય અને પંડ્યાજીને દાગીનાના સંબંધમાં પુછ્યું ત્યારે પંડ્યાજીએ સર્વ હડીકત જણાવીને કહ્યું કે, તે ગૃહસ્થ તમારો મગો થશે હશે. એવું સમજીને હું કંઈપણ બોલ્યો નહીં ! મહેતાજીના આવા વચન સાંભળીને નગરશેઠે પોતાના પુત્ર અને પંડ્યાજીને લઇને રાજ પાસે ગયો. રાજાએ તેમની સર્વ હડીકત સાંભળી લઇને કહ્યું કે, આજ સુધી મારા નગરમાં અનેક લોકોને તેણે ઠગ્યા છે તેણેજ આ કામ કરેલું હોવું જોઈએ. તે મહોટા મહેટાં અને કેરી પુક્તીમાં ફસાવે છે. તો તમે તો સારી પેઠે બોલો છો, એમ છતાં તમે જા તમારા તાના

બાળના શરીર ઉપર દાગીના રહેવા દીધા એ તમારી મુખાંધ નહીં
તો બીજું શું સમજવું રાજાનાં બાવા વચન સાંભળી નગરશેઠ એક
દમ મુગ મુગે પોતાના ઊકરાને લઈ પસ્તાવો કરતો ઘેર ગયો.

વારતા ૧૬ મી.

નાયબ દીવાન અને ચતુરસી'હ.

ધોળે દીવસે નગરશેઠના ઊકરાને લુગ્નાર લુગ્નારને પકડી
આપવા માટે શરીરે રાજાએ દરબાર ભરી, અને દરબારમાં બેઠેલા
સર્વ દરબારીઓને 'કહ્યું કે, આ ઠગથી હું તો હારી ગયો છું.
તેને પકડવા માટે મારી બુદ્ધિ કહ્યું કરતી નથી, પણ અફસોસની વાત
છે કે મારા દરબારમાં બેઠેલા મહોટા મહોટા અમલદારો જે
મહોટા મહોટા પગારો ખાવ છે તે પણ બાવા એક ઠગને પકડી
આપવાને કેવા ના હીમત બની ગયા છે તે જોઈ મને મહા ખેદ
ભાવ છે તમે જ્યારે બાવા ઠગને પકડી શકતા નથી તો પછી તમે
લડાઈના મેદાનમાં દુરમનને કેમ શ કરી શકશો ?

રાજાના બાવા હૃદય બેદક શબ્દો સાંભળતાનીજ સાથે ના-
યબ દીવાનના શરીરમાં શુર છુટવાને લીધે બધાઓ બાયઝાઓ છે ?
શું બધાએ બુદ્ધિ અને શક્તિ હીણ છે ? નહીં, નહીં, હજી શુરાઓ
છે ? ચોર પકડવો એમાં શી મોટી વાત છે ? જો કે મેં એવા
અનેક કામો કર્યા છે તેની આમળ આ ચોર તો શા હીસાબમાં છે ?
આજ તો હું પકડું અને રાજાને પણ બતાવી આપું કે, હું પણ

ફક્ત નામનોજ રાજ છે. વળી રાજ્યમાં પણ સઘળા ડોંગા જેવાજ વસે છે નહીં તો બાટલા દીવસો થયા ચોર બાખા ગામને પજવે છે તે એટલો પકડી શકાતો નથી ? એવો વિચાર કરી તરત ઉભો થયો અને સર્વની વચ્ચે બીડું ઉપાડી લઇ ચાવી ગયો, તરત દરબાર ખરખાસ્ત થઇ.

બાબની દરબારમાં બનેલો બનાવ જોઇ લેનાર માલખુ ઘેર આવીને ચતુરસીંહની આગળ વર્ણવી બતાવ્યો. જેથી નામજ દીવાનની પણ શુધ્ધિયુગ લુલારવાને ચતુરસીંહ તત્પર થયો અને તે માટે ખરાબર ચોક્કસ વિચાર કર્યા પછી રાજસ્તાપર આવેલો ગોલવાડમાં ગયો અને એક ઘંટી એક દીવસને માટે બાડે લીધી, પણ તે ઘંટીના માલીક સાથે ઓળખાણ નહીં હોવાથી તેની કીમત પેટે તેને દસ રૂપીઆ આપી ઘંટી પાછો મળે ત્યારે બે રૂપીઆ બાડાના કાપી લઇ બાકીના આઠ રૂપીઆ પાછા આપવા એવા પ્રકારનો ઠરાવ તે ઘંટીના માલીક સાથે કરીને કહ્યું કે, 'આજ રાતના દશ વજે આવીને તારી ઘંટી લઇ જઇશ. દીવસે લઇ જતાં મને શરમ લાગે છે.' ઘંટીના માલીકે તેની વાત ખરી માની અને તેનાં ઉજળાં લુમડાં જોઇને પ્રથમથીજ અંજાઇ ગયેલો હોવાથી તે બોલ્યો—'માઇ ગમે ત્યારે તું આવજે, કાલ સાંજ સુધી એ ઘંટી તારી છે' આ પ્રમાણેનો ઠરાવ કરી અને જલ્દી એકએકથી છુટ્યા.

ખરાબર રાતના અમીઆર વાગતાની સાથે ચતુરસીંહ માલખુના ઘરમાં પહેરવાનો જુનો સતર થીમડાવાળો સાડલો લઇ ધરની બહાર પડ્યો અને રસ્તામાંથી એક મજુરને પકડી લઇ ગોલવાડમાં જઈ એક ઘંટી મજુરને માથે મુકાવી રાજમાર્ગે અ.વ્યે, જ્યાંથી દીવાનની રાજ નિકળનાર હતી, ત્યાં જઇ ઘંટી મુકવીને, મજુરને પાછો

ઘેર લાવ્યો અને મળુરને માથે બે મણુ બાજરાનો કોથળો કિચકાવીને
 ઘંટીની પાસે આવ્યો, મળુરને મળુરી આપી કાઢી મુક્યો અને એક
 ખુણામાં જઈ પુરૂષ વેશ ઉતારી સ્ત્રી વેશ ધારણ કરી ઘંટીએ દળવા
 બેસી ગયો દળતાં દળતાં તે ગાવ લાગ્યો કે, છાનોરે મારા બાહુડા
 સીદને રડે છે, હમણાં વાણું વાગે, એમ માતાં ગાતાં અને દળતાં
 દળતાં બારપર બેના ઘંટા ઠોક્યા. રાત અંધારી રહી, દીવાનું નામજ
 નહોતું તેથી આખા ગામમાં અમાવાસ્યાની અંદરણી જેવો પ્રકાશ
 અર્થાત અંધકાર છવાઈ રહ્યો હતો. આ સમયે નાયબ દીવાન
 ઘોડેસ્વાર થઈ ફરતો ફરતો તે જગાએ આવી ચઢ્યો અને પેલી વે-
 વધારી ગોલણને પુછ્યું કે “ આ તરફથી હમણાં કોઈ ગયું છે કે ? ”
 તે વખતે કપાટાખંધ ઘંટી ફેરવી રહેલી ગોલણ બોલી કે. “ અરે
 મારા બાઈ ! મને હમણાં જવાબ દેવાની જરા પણ નવરાશ નથી
 મારો પો કાઢતાં પહેલાં આ બે મણુ બાજરો દળીને મોદીને આપ-
 વાનો છે. તેમ જો ન કરું તો મારો ધણી મને મારી મારીને મારાં
 હાડકા રંગી નાખે અને ખાવાનું પણ ન આપે, બલે તેમ થાયો,
 બોલ તું શું પુછે છે ? તે જલદી જલદી કહી નાંખ આ સાંભળીને
 નાયબ દીવાન તો સ્તબ્ધજ થઈ ગયો, અને મનમાં તે મનમાં બૂડ-
 બૂડવા લાગ્યો કે “ આ ગોલણ કેવી જમરી છે કે, આ અંધારી
 રાતનો ભય ન રાખતાં બે મણુનો બાજરો લઈને ઘંટીને કેવી જોરમા
 ધુમ્મવી રહેલી છે. તેથી મને પુરો જવાબ ન આપતાં સામી ધમકા-
 વે છે. પણ હશે આપણે તો સ્વાર્થ સાધવાનો છે. ”

પ્રિય વાંચક ! સહુ કાંઈ જાણે છો કે આ “જમતમાં સ્વાર્થ”
 કટલો બધો અંધ છે કહેવત છે કે “ જરૂર બીચારી બાપડી જરૂર
 રૂપલા ખાવા ” તે મુજબ તેને પુછ્યું કે આ તરફ થઈને હમણાં કોઈ

ગયું છે ? તેના જવાબમાં તેણીએ ઉતર આપ્યો કે, હમણાં ઝોઝ
 મણસ પછી તે ચોર હોય કીંવા સાહુકાર હોય; પણ તે મને ફસા-
 વવા આવ્યો હતો પણ હુતો ફસાઉ? મને કહ્યું કે, “ તારો આ
 બધો ભોટ અને બાકી રહેલો બાજરો મને આપી દે, તેના રૂપીઆ
 તને કાલે આપીશ ” મેં કહ્યું કે ‘ જા મારા બાપના સાળા ! આવ
 મારી પાસે તારા કપાલમાં ડામ દઉ ? જા જા રોચા-ચકલો ભુલો ગયો
 એટલામાં તારા ઘોડાનો પડધો તેના કાને પડતાંજ કુતાની પેઠે આ
 રસ્તેથી બે પગે કુદતો ગયો. ગરજ હોયતો જા તું પણ તેની પાછળ
 વાંદરાની પેઠે ઢેકતો પણ એટલું તો તું યાદ રાખજે કે તારો મા-
 રીઆઇ બાઇ તારા હાથમાં આવવાનો નથી. અને શું તેની ચાલાકી
 મારો પીટ્યો મને તો ધમકાવવાજ ઉઠ્યો, પણ હું એવું માથું ભાં-
 ગી નાખું એવી જખરી હતી તો ! ’ નાયબ દીવાને કહ્યું કે, ‘ તું તારી
 ધંટીએથી ઉઠ અને મારા ઘોડાને જરા પકડી રાખ, હમણાં હું તેની
 પાછળ જઇ તેને પકડી લાવું છું ? ગોલણે કહ્યું કે, ‘ જા જા અક-
 લના બારદાન ! તું પણ કેવા મુર્ખનો સરદાર છે ? શું તારી અકલને
 અંધારામાં વેચી આવ્યો છે ? કે શું કોઇ વધસ્મને ત્યા ગીરવી મુકી
 આવ્યો છે ? તારા ઉજળાં લુગડા જોઇને તેશું પલાયન થઇ નહીં
 જશે ! દીવાને કહ્યું કે, જા ત્યારે તું જઇને પકડી લાવ, હું તને
 તેના પદલામાં કંઈક ઇનામ આપીશ ’ ગોલણે કહ્યું કે, ‘ પકડવો
 હોય તો પકડ નહીં તો પડ પેલા કુવામાં ! જો મારો પીટ્યો તુને કાંઈ
 ન મળ્યું કે હું મલી ! અને ઉપરથી મને લાલચ બતાવે છે ! હું તેને
 પકડવા જઉં, ને તે વખતે પીટ્યો મને ઉચકીનેજ કુવામાં નાંખી દે તો
 પછી મારા છોકરા અને પતીને રડતા કોણ છાના રાખશે ! માટે જ તારે
 જવું હોય તો ! પણ અરેરે !! તારી મને બહુ દયા આવે છે જોકે

તારી અકલ તો બહેર મારી ગય છે. પણ હું અકલ આપું છું મોટા જમાદાર થઈને ઘોડાપર બેઠો છે, તારા કરતાં તો મારે જોલો-રાણો હુશીયાર છે કારણ કે જ્યારે તે ધરમાં આવે છે ત્યારે રાજ કરતાં પણ બમણો રોડ મારે છે બીજું તો શું કહું ? પણ તે વખતે દારૂ પીધને તે એવો તો તોરમાં આવેછે કે રાજાઓ રાણીને નહીં મારતો હશે તેના કરતાં મને બમણો માર મારીને મારો બરડો ભાગી નાખે છે. અને એવું તો ફાટ્યું ફાટ્યું બોલે છે કે ન પુછો વાત ! તો પણ હું સહવારમાં ઉઠું તો જોવાને તેવી જટ કાખમાં છેલ્લે ધાલી બજારમાં જઈ, રાડેલું લાવીને રાંધું. અને મારા નાવલીઆને ખવરાવવું પછી હું છોકરાને ઘોડીયામાં ધાલી, જોળીનો દોરી બાયડાના હાથમાં આપી ચોખાવાળાની દુકાને જઈ જટ ચોખા ખાડવા મંડી જઈ, તું શું કામ કરવાનો હતો મારે સાંભળ ? કહું તેમ કર ! ઘોડાપરથી ઉતર નીચે. ઉતારી નાંખ તારાં લુગડાં, અને મને આપ પહેરવા, અને મારો સાડલો કાઢી આપું ઓઢીને ધીમે ધીમે દબવા લાગ, હું ઘોડાને લઈ આ બાજુએ અવાજ કરતી જઈ છું તેથી તે ચોર એમ જાણશે કે, રોનવાળો તો શરતો શરતો. પેલી બાજુએ ગયો એટલે તે અહીં આવશે, તે વખતે તું પેલી સીસોટી વગાડીને પકડી લેજો. તે આ ઉભી સડકેથી વધારે દુર ગયો નથી, ધણું તો તે પચાસ હાથ લાગ્યો મયો હશે.

આ વાત સાંભળી દીવન ખુશ છક થઈ ગયો અને મનમાં ને મનમાં તે વાતો ધડવા લાગ્યો, 'વાત પણ ખરી છે કે, મારા ઉજળા લગડાં જોતાંજ તે ભાગી મયો હશે. મારે આ જોવારાણીનું કહેવું માનવું જોઈએ. ઓહો ! શું એનામાં ખુશિ છે કન્ય છે એને આવો વીચાર કરીને પોતાનો પોશાક ઉતારીને તેને પહેરાવ્યો અને

તેનો સાડલો ઝોઢી લઇને બાજરો દળવા બેઠો ચેલી વેષ ધારણુ
 ગોલણુ તરત દીવાનના ઘોડાપર સ્વાર થઇને, દીવાનને કહ્યું કે, હું
 આવું ત્યાં સુધીમા માફ દરણું પુરૂં નહીં કરીશ તો મારા ગોલા
 પાસે તારી મણુની પાંચશેરી કરાવી નાખીશ, જોજે હાંકે હું ચોર
 પકડવાને જઈશું. હમણાં પકડી લાવું છું. 'દીવાને કહ્યું કે, 'મલી
 બાઈ ! જા તું જે કહે છે તે મારે સર્વ કમુલ મંજુર છે,' વળી
 ગોલણુ કહ્યું કે, 'જો હું આડે અવળે રસ્તે જઈ તેને શોધીશ એટ-
 લામાં જો તે ન આવે તે પણ તું અહીંઆથી છૂટો નહીં, અને
 માથું નીચે ધાલી ધંટીને ખુબ જોરમાં ગુમાવીજ રાખજે, હું આડે
 અવળે રસ્તે થઈ, જે બાજુએ તે ગયો છે, તે બાજુએ જઈ, અને
 તેને અહીંઆ આવવાની ફરજ પાડીશ' એમણું કહી ઘોડાને આડે
 રસ્તે છોડી દીધો, વેષ ધારી બીને પોતાના ઘોડાપર બેસીને મચેલી
 જોઇને દીવાન મનમાં વીચાર કરવા લાગ્યો કે, 'વાત પણ પરી,
 આ અકલ દોડાવીને લશે હદ કરી નાખી છે. વાહરે સી તારી
 બુધિને ! ઝાક થયું તેણે મને આવી યુક્તી બતાવી ! જો ન
 બતાવી હોત તો આ મહા હમનો મને કદી પણ પતો લામત
 નહી. એકો ? એનો મારા ઉપર મોટો ઉપકાર થયો છે ! ઠીક છે
 ચોર પકડાયા બાદ તેને ઉપકારનો બદલો વાળો આપીશ ! અને દર
 બાંન્ધા બોલાવી રાજ પાસેથી તેને હજાર રૂપીઆનું ઇનામ અપા-
 વીશ. પણ અરે ભુલ્યો ! ઇનામ કેને અપાવીશ ? એનું નામ પૂછતાં
 ભુલી ગયો ! અરે ! રામ રામ ! ? મારામાં બીલકુલ અકલ નથી કેાણુ
 જાણે જ્ઞાને માટે મને રાજ આટલો બધો પગાર આપે છે. ખરૂં
 જોતાં તો હું પુટી બદામને પણ લાયક નથી. પણ પોલા રાજમાં
 માફ ઠીક ટટુ ચાલે છે હશે તે ધંટી અને બે મણુ બાજરાનો લોટ

મેળવવાની આશાએ તે પોતાની મેળેજ આવશે ? એવો વીચાર કરી તે દળવા લાગ્યો. જોઈ નાયત્ર દીવાનની અઠલ ?

મુખ દીવાનને પૂર્ણ મુખ બનાવી સ્ત્રીનાં લુભકાં પહેરાવી ધન-
દોષે દળવા બેસાડીને ચતુરસી રૂ એકદમ ઘોડાને કુદાવતો કુદાવતો
ચતુરતરા ઉપર ગયો અને લલકારીને કહ્યુંકે, પહેરાપર કાણ છે ? આ
અવાજ સામળી પહેરેગીરો બીજાનામાથા બેઠા થયા ! પોશ્ચાક પહેરી
આંખો ચોળતા નીચે આવી સલામ કરી ઉભા તે જોઈ વેષ ધારી
દીવાને કહ્યું કે આજે ઘણું ફાડે ચોર પકડયો છે, જો કે માહારાજ
પકડતા પકડતા હારી બેઠા છે પણ મને ખરી બાતમી મળી છે કે,
અહીંથી થોડે છોટે આવેલા સરીયામ રાજમારગ ઉપર એક ગોઠણ
દળવા બેઠી છે તેને તમે સર્વ જઈ એકદમ ઘેરી લો. મોડા જશેતો
તે નાશી જશે. તે પ્રજ્ઞ છે કે સ્ત્રી છે તેની ખાત્રી કર્યા વગર તેના ઉપર
હાથ ઉમામશે નહીં, જાતા પહેલા તેના મોઢાં ઉપર હાથ ફેરવીને
જોજો. જો તમારા જણવામા આવે કે તેને મુછોછિ તો મારવામા કયાશ
રાખશે નહીં, અને મુછો ન હોય તો એમ માનજો કે, મને ખબર
આપનાર માણસ જુડો છે.' આટલું કહી વેષ ધારી દીવાન ત્યાંથી
છ પાંચ ગણી ગયો.

થોડીવારમાં એક ટુકડી તથ્યાર થઈ અને જ્યાં દીવાન સ્ત્રી
રૂપમાં બેસીને બાજરો દળતો હતો ત્યાં ગઈ અને વેષધારી દીવાનના
કહેવા મુજબ પોતાની ખાત્રી કરો લીધા પછી તેનો ખાખરો કાઢી
નાખવામાં બાકી રાખી નહી જોણે કોઈ દીવસે કોઈના મોઢાની
ગાળો ખાધી નથી. જેતુ કોઈ દીવસે કોઈએ અવમાન કર્યું નથી
તેને આજ વખતે દેવે દેવે કેવી દશાએ પહોંચવું છે જો તેણે
દરબારમાં સર્વની સમક્ષ ખોડું શુરાતન બતાવ્યું ન હોત તો, આજે

તેની જે દશા થઇ છે. તે થવા પામત? અશીશીઓના મારથી તેના હાથ પગ અને વાંસેા સુંઝીને થાંભલા જેવો બધ મયો, અને મરણ તોલ ખતી જમીન પર લાખો થઈ પડ્યો; આવી હાલતમાં તેને કચ્છી ચમુતરા વપર લઈ ગયા. સવાર થતાં જોયું તો નાચખ દીવાનની મુરતી નિકળી! આ જોઈ સર્વે સીપાઇઓ પરતાવેા કરવાને મંડી પડ્યા.

રાજાને આ ખબર પડતાંજ રાજા તો ખડખડ હસવા લાગ્યો, કારણકે તેને એક દુઃખ ને ખીજી હસવા જેવું થયું. માલુ લાગ્યે અને વધદોના સારા ઉપચારોથી, અને રાજાની કપાળુ દ્રષ્ટીથી દીવાન સાહેબ લગભગ ચાર માસે ખાટમાંથી શીરો ખાઇને બેઠા થયા અને રહી રહીને છ મહીને પોતાના ઓધાનેા અખતીયાર સંભાળી લીધેા.

આવી રીતે ચતુરસીંહ હમારો પ્રજા જતોને હમનાં હમમાં દર-ખારી કારભાર કરતાઓને મહોટા ઉમંગથી અને પોતાના પરાક્રમથી હમવા લાગ્યો એટલુંજ નહિ, પણ તેને હેરાન કરી દુઃખ ઉત્પન્ન કરી ભારી વ્યાધીમાં લોટી દેવાને લીધે રાજાને મહોટા એશસોસ થવા લાગ્યો. તેને પકડવા જતાં, પકડવા માટે અનેક પ્રકારના છટકા મારવા છતાં, તે ચાલાક અને બુધ્ધિશાળી હમારો હાથમાં ન આવતાં બલા બલા ધનેતરોને હમી જવાને જરા પણ લય રાખતો નથી એવું અને અને આ મારા રાજાને લાંછનરૂપ નથી ગમે તેમ થાઓ. હવે તેને ગમે તેવી યુક્તિથી પકડવાને હું મારાથી ખતી કોશિશ કરવાને ચુકનાર નથી.

આવા પ્રકારનો વીચાર કરીને દરખાર ભરી અને દરખાર સમક્ષ રાજાએ ખુલ્લે ખુલ્લું જણાવી દીધું કે હવે ખીકું ફેરવવાની હું કંઈ જરૂર જોતો નથી, પણ હું તમામ દરખારીઓ અને પ્રજા-જનોને ચેતવણી આપું છું કે તે હમારાથી બહુ સાવધાન રહેવું. અને

એવી રીતે તમને કાંઈ પણ ઠગવા આવે તેને એકદમ પકડી કેદ કરજો અને મારી પાસે લાવજો પછી હું જોઈશ. એટલું કહી રાજા ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં દરબાર છોડી રાણીવાસમાં ચાલી ગયો.

વારતા ૧૭ મી.

ચતુરે એક ઝવેરીને રડાવ્યો.

આ રીતે ચતુરસેન પરાક્રમ કરતોજ જાય છે પણ પકડાતો નથી. તેથી કોઈ પણ માણસ તેને પકડવાનો ઉદ્દેશ્ય કરતો નથી એમ જાણી ચતુરસેને ઉત્તમ પોશાક પહેર્યો અને મોટો સોદામરનો વેશ લીધો, પછી એક શ્રીમંત ઝવેરીની દુકાને ગયો. ઝવેરીએ તેને દુકાનપર ચઢતાં વારજ કોઈ મોટો માણસ ધારી ઉભો થઈ સન્માન કરી બેસાડ્યો અને કમાથી પધાર્યા ? શું પ્રયોજન છે ? વગેરે પ્રશ્નો પુછવા લાગ્યો, તે વખતે ચતુરસેને કહ્યું કે દક્ષિણ દેશમાંથી અતરે કેટલુંક ઝવેરાત ખરીદ કરવા મેં આવ્યો છું પણ મારો માણસ આવતાં હજી બે ત્રણ દિવસ વાર લાગશે એટલા ગાટે સાફ ઝવેરાત પસંદ કરી તે બલગ કઢાવી ખરીદ કરવા માગું છું.

આ સાંભળી ઝવેરી તો હર્ષાયો થઈ ગયો અને હાંસલો હાંસલો બામ તેમ દોડી ઉત્તમ પ્રકારના હીરા માણેક વિગેરે અંદરની પેટીમાંથી સારા વકરા સાથે નહાની આજ્ઞાથી લાવ્યો ને જોઈ ચતુરે તમામ નંબ ઉત્તમ છે એમ કહી પસંદ કર્યાં, પછી તે સર્વ એક કાચળામાં બાંધી તે પર પોતાનો શીક્કા કરી ઝવેરી પાસેથી દીમત નેધિલો કામળ લીધો, અને સાંજે દીમત કરાવવા આવીશ એમ

કહો ચાલતો થયોઃઃઃઃઃઃઃ શીકા બંધ માલની કોથળી પોતાના
જમનદાનખાનામા રહી. ચતુસેન જેવો ત્યાંથી નીકળ્યો તેવોજ કચેરીમાં
જઈ ન્યાયાધીશને અરજ કરી ન્યાયાધીશે તેને કોઈ સારો સબ્ય મનુષ્ય
ધારી બેસવા માટે પુરશી આપી. અને પુછ્યું કે આપ ક્યાંના રહેવા
શીકો તથા અતરે પધારવાનું શું કારણ છે આ ઉપરથી તેણે ઉત્તર આપ્યો
કે હું દક્ષિણ દેશમાંથી ઝવેરાત વેચવા માટે અતરે આવ્યો છું. અને
અતરે આવ્યા પછી મારો આણેલો તમામ માલ આપણા શહેરમાં
એક પૈસાદાર ઝવેરીને ત્યાં લઈ ગયો તે માલ પાંચ લાખ રૂપિયાનો
છે. તે વેપારીને મેં રાતે માલની કીમત ઠરાવવાનું જણાવ્યું હતું
તથી રાતે હું તેને ઘેર ગયો તો તેણે મને ચાર લાખ રૂપીઆ આ-
પવા જણાવ્યું પરંતુ મેં તેને જણાવ્યું કે જો પાંચ લાખ રૂપીઆ આ-
પાશે તોજ આપીશ તેણે મને પચ લાખ રૂપીઆ આપવા ના
પાડવાથી મેં ક્રુરું કે હું સવારે આવીને મારો માલ પાછો લઈ જ
છશ એમ કહી ઘેર આવ્યો, સવારે તેને ઘેર જઈ માલ મામતો
તેણે મને જણાવ્યું કે, તમારા માલની મને કાંઈ ખબર નથી આથી નીર-
પાય થઈ હું અપતી પ્રાપ્તે આવ્યો છું વળી અતરેના ઝવેરીઓ ઉપર
આવો વિશ્વાસ તમે કેમ રાખ્યો? એમ આપ પુછશે તો તેનું
કારણ એ છે કે, વેપારી લોકોની એવી રીતજ છે કે માલ જાંગડ
આપ્યા શિવાય વકરો થાય નહીં માટે જો તમે મને મારો માલ
મેળવી આપશો તો એક લાખ રૂપીઆ હું આપને આપીશ. આ સાં-
ભળનાંજ ન્યાયાધીશ તો જાંડાલેલો જેવો થઈ ગયો. કારણ આજ સુધી
તેને આરો જાગે શિકાર હાથ લાગ્યો નહોતો તેથી એકદમ તે ઝવે-
રીના ઘરપર જપતી બેસાડી અને તેને કોર્ટમાં બોલાવી મંગાવ્યો, ઝવેરી
કોર્ટમાં આવ્યો ત્યારે ન્યાયાધીશે તેને પુછ્યું કે, આ ગૃહસ્થ તમારો

ઓળખીતો છે કે ? ઝવેરીએ કહ્યું હા એમો દક્ષિણ દેશથી ન્યાયા-
 રાથે અતરે આવ્યા છે. ન્યાયાધીશે પુછ્યું હા, એણે તમારે ત્યાં કંઈ
 માલનું સાદું કરી તે માલ તમારે ત્યાં મુક્યો છે કે કેમ ? ઝવેરીએ
 કહ્યું હા, આ સાંભળી ન્યાયાધીશે કહ્યું કે તે સધળો માલ અતરે
 હાલ હાજર કરો. આ ઉપરથી ઝવેરીએ દુકાને જઈ સીવજીંધ થેલી
 લઈને માથે ઉપડાવી કેટલાં આણી તે સોદાગરને આપી કહ્યું કે, આ
 થેલી જુઓ એ તમારીજ સીવ કરેલી છેતી ! સોદાગરે પોતાની સી
 લની નિશાની જોઈ કહ્યું કે હા એજ કાચળી મારી છે. આ વખતે
 ન્યાયાધીશે ઝવેરીને કહ્યું કે, કોઈ પરદેશી ગૃહસ્થે તમારી સારી આ-
 બર જાણી બરોસો આણી તમારે ત્યાં કંઈ માલ અનામત મુક્યો
 તો તે માલ ઉચાપત કરવા ધારો છો કે શું ? ઝવેરીએ કહ્યું કે.
 આજ રાતે કીંમત નક્કો કરવાનો ઠરાવ છે, પણ ન્યાયાધીશ એવું
 સમજ્યા કે વાદીને મોઢે તદ્દન ઇનકાર ગયેલો હોવો જોઈએ. કારણ
 જો આજે કિંમત ઠરાવવાનું નક્કી કયું હોય તો તે વેપારી ફરીમાદ
 કરવા આવેજ નહીં. એમ ધારી પેલા સોદાગરને કહ્યું કે તમે અંગ-
 બર ખાત્રીથી તપાસ કરો આ માલ તમારો જ છે ? સોદાગરની
 તો ખાત્રીજ હતી ! તેથી તેણે તરતજ કહ્યું કે હા; એજ માલ મારો
 છે તે ઉપરથી ન્યાયાધીશે એકઃમ ગુસ્સાંજ તે કાચળી તેને લઈ
 જવા જણાવ્યું, જેથી તે ઝટ લઈને પોતારા ગણી ગયો, એટલામાં
 તો ઝવેરી ખોલી હઠ્યો કે હજી એની કીંમત નક્કી થઈ નથી પછસા
 આપ્યા સિવાય માલ આપ એકદમ તેને તાબે કરો છો એ તાજુથી
 ની વાત છે ? ન્યાયાધીશે કહ્યું આવીજ રીતે આપે આજ સુધી
 દમલખાણ કરીને દોષત મેલવી છે કે કેમ ? આ સાંમગતાંજ ઝવે-
 રીનો ક્રોધ હાથમાં રહ્યો નહીં, અને લાંબુ ડુંકું ખોલવા જતો હતો

એટલામા ન્યાયાધીશે સીપાઇઓ પાસે ધક્કા મરાવી કોઢડીમાં પુરાવ્યો. આ બનાવથી ઝવેરી એકદમ આભોજ બની ગયો. આમરૂ ગઈ, માણસોમાં તે ગાંડામાં ખપ્યો, પાંચ લાખનો અવેજ ગયો તે કેદમાં પણ પડ્યો, તેથી મુર્છા ખાઈ પડ્યો પછી કેટલીવારે તેને બાન આવ્યું ત્યારે ન્યાયાધીશે તેને જણાવ્યું કે આજ સુધીમાં આપે આવી રીતે કેટલા માણસોને ઠગ્યા હશે. તે તપાસતાજ તમે પણ આજ ઠીક હાથમાં આવ્યા છો જો તમે તો શેઠજી આજે પાંચ લાખ રૂપીઆ પચાવી પકવાનો વિચાર કર્યો હતો, પણ તે વેપારીનું પ્રારબ્ધ બળવાન કે માલ તમારાથી જીરવાઈ શક્યો નહી, ખરેખર યાદ રાખો કે હમણાંજ તમને શ્રીમંત મહારાજ સાહેબ પાસે લઈ જઈ છું ત્યાં તેઓ સાહેબની સ્વેચ્છા મુજબ તમારી યોગ્ય વ્યવસ્થા થશે એમ કહી કચેરીમાંથી છી તેને દરબારમાં લઈ ગયા.

વારતા ૧૮ મી.

ચતુરે મોચણુ લથા એક સાહુકારને ઠગ્યા.

ન્યાયાધીશ પાસેથી રજા લઈ કાયળી સાથે રાજપુત્ર ગલી કુચીઓમાં થઈ મોટા રસ્તાપર આવ્યો ત્યાં એક મોચણુ સારા જોડા લઈને વેચવા બેઠી હતી, તેની પાસે ગયો અને જોડા વેચાતા લેવા છે એમ કહી તેની પાસેથી તેણે જોડા લીધા. તે સ્ત્રી ધણીજ દેદી-ચમાન હતી, તેથી ચતુરસેને જોડા લઈ એક મોઢોર તેના બણી ફેંટી અને કહ્યું જોડાની કીમત રાખી બાકીના પાંચસા પાછા આપ, તે મોચણે પોતાના વરને વાત કહી. પણ પરચુરણ પાંચસા ધર-

માં ન હોવાથી તેણે તે રાજપુતને કહ્યું કે માહારાજ ! આપજ આ મોહર વટાવી લાવો. રાજપુતે કહ્યું, તારા કોમ માણસ મારી સાથે મોકલ, જેથી હું પાસેની દુકાન પર 'જમ રૂપિયા આપું છું'. આ સાંભળી મેંચીએ પોતાની સ્ત્રીને તેની માથે મોકલી ત્યારે તેણીનો નાનો છોકરો તેની પુઠે લાગવાથી તેને પણ સાથે લઈ ગયો. રાજપુત એક સાહુકારની દુકાન પર આવ્યો, ત્યાં સાહુકારે નેત્રે વગર જોઈને આણનો પણ સમ્ય મનુષ્ય જણી સનમાન આપી, અંદર બેસાડ્યો. એટલે ચતુરે કહ્યું કે, શેઠજી અમારા મિત્રે એક કસમણ વેચાતી રાખી હતી. પણ તેની પરણીયત સ્ત્રીએ મંકાશ કરવાથી તે મજ મારે પણ તે કસમણની જરૂર નહીં હોવાથી તેને કોમ ઠેકાણે વેચવાની છે, પણ સારી જગ્યાએ તેને વેચવી જોઈએ. એમ ધારી હું આપની પાસે લાવ્યો છું થોડા પછસા મગશે તો પણ અડચણ નથી. તે બહાર બેઠો છે અને સ્વરૂપવાન અને ગરીબ છે. વળી એના શરીર ઉપર રૂપીઆ પાંચજોકના દાગીના છે તેમજ મારા મિત્રના પેટનો એક દિકરો છે તે સુદ્ધાત હું આપને પાંચ હજાર રૂપીયે વેચાતી આપુ છું. આપને અંદેશો હાય તો બહાર જઈ જોઈ જાત્રી કરો. આ વખતે સાહુકાર બહાર આવ્યો અને જુએ છે તો ખુશ ખુશ થઈ ગયો; વળી તે સ્ત્રીની ખુશસુરતી પર આશ્ચર્ય થઈ જતાંજ નાતરૂં કરવા વિચાર કર્યો, અને પોતે પણ જતનો કલુખી હોવાથી તેમજ તેની વહુ વૃદ્ધ હોઈ ધરમાં રોટલા કરી આપનારી કેમ જીવવાન નહિં હોવાથી, લાગણીજ ધરમાં આવી રૂપીયા આપ્યા. ત્યારે રાજપુતે કહ્યું કે, શેઠજી મેં તે સ્ત્રીને વેચી છે. પણ તેનું મારા પર હેતુ વિશેષ છે. તેમજ તે છોકરાનો મારી સાથે એટલો તો પ્રેમ અંધારો છે કે મારાથી તેમના દેખતા જઈ શકાશે નહીં તેથી મહે-

રખાની કરી પાછલે બારણેથી મને કાઢશે તો તેઓને બોલું લાગશે નહીં અને મને ઠીક પણ થશે. આથી સાહુકારે તેને પાછલે બારણેથી વિદાય કર્યો.

પછી પોતે જાતનો ક્યુમ્મી તો હતો એટલે પોતાનીજ ચાતીની નયયૌવન સ્ત્રી તથા પુત્ર મળવાથી હાંફેલા હાંફેલા બની હર્ષધેસે થઈ ગયો. થોડીવારે જાન આવ્યું ત્યારે પોતાની પરણીયત સ્ત્રીને કહ્યું કે, મેં નવી સ્ત્રી આણી છે તેના પગ ધોવા માટે પાણી આપ-ને અને કંકુનો ચાંદો કરી અંદર લાવ. તે સ્ત્રી નવી વહુના પગ ધોવા માટે પાણી લઈ ગઈ અને તેના પગ ધોવાનું જણાવી કહ્યું કે મારા નાથે તને વેચાતી લીધી છે તે પરથી તે મોચણે ક્યુ કે હું તો મોચણ છું. અને જોડાના પદ્મ સાંભળેલા આવી છું આ સાંભળી સાહુકાર તથા તેની સ્ત્રીએ પેલી સ્ત્રીના હાથ ઝાલી ખેંચવા માંડી, જેથી ત્યાં આગળ રકઝક અને ખેંચતો થઈ ગયો. એટલું જ નહિ પણ અસ્પર્શ સંજોગો વરસાદ વરસી રહ્યો. જેથી સાહુકારે પોતાના ચાકરોને તેને ઘરેણા લાવવનિ હુકમ કર્યો. તેઓ તેને અંદર લાવતા લાગ્યા તેવોજ તે સ્ત્રીને છોકરો ત્યાંથી નાશી ગયો, અને ઘેર જઈ પોતાના બાપને સર્વ હકીકત કહી. તે છોકરાનો બાપ દશ વીશ મોચી લોકોને લઈ ત્યાં આવ્યો અને સાહુકારને કહ્યું કે આ સ્ત્રી મારી છે તેથી મને પાછી આપ. તો પણ સાહુકારે તે માન્યુ નહીં. તેથી મોચીએ સરકારમાં ફરીઆદ કરી. મુખ્ય ન્યાય કરતાંજ તે મોચણ હોવાથી તેને તેના સ્વામીને હવાલે કરી અને સાહુકારને દંડ કરી તે વસુલ કરાવી મોચીને આપ્યો. મોચીતો સંતોષ પામ્યો પણ દીલ-ગીરી માત્ર એટલી થઈ કે સાહુકારની આબરૂ ગમ અને તે ખિન્ન થયો.

વારતા ૧૯ મી.

ચતુરસિંહિ દાસીને ઠગી.

રાજાએ ફરીથી બીડું ફેરવ્યું, તે એક દાસીએ ઉચ્ચકયું અને રાજાને કહ્યું કે, મને હાલ દબ્બ હબ્બર રૂપીઆ આપો. એટલે હું આંઠ દીવસમાં ચોર પકડી લાવોશ. રાજાએ તિજેરીમાંથી તુરતજ રૂપીઆ અપાવ્યા, તે લખ ઘેર જઈ ચાલતાં ચાલતાં કહેવા લાગી, કે હજી હબ્બર રૂપીઆ લખ કોઈ મને ઉંટનું માંસ આપસે? રાજાની દાસીને આવી રીતે બોલતાં સાંભળી ચતુરનો માસીએ તેને પોતાના ધરમાં બોલાવી. અને પૂછ્યું કે, તારું જોઈએ છીએ? તે પરથી તે બોલી કે જાના માંસની મને ઘણીજ જરૂર છે તેથી રૂ.૧૦૦૦૦) ચોરને પકડવા રાજાએ શી રીતે ઠરાવ કર્યો છે? તે પરથી તે બોલી કે આજતો બીડું મેં ઝડપ્યું છે. આ બોલ તેના મોંમાંથી નીકળે છે એટલામાં ચતુરસેન બહારથી આવ્યો અને તેને ઢાને આ શબ્દો પડ્યા. જેથી પોતાને રજી કરવા માટે આ દાસીએ પાનનું બીડું ઝડપ્યું છે, માટે તેની અચ્છી તબવીજ કરવી જોઈએ, એમ ધારી ચતુરસેને તેને કહ્યું કે, 'અડો! તમારે ઉંટનું માંસ હવાને માટે જોઈએ છે. તેના પછંતા તમારી પાસેથી લેવાય કે? અરે! એમાં શું વીલાદ છે! આણે ધરમાં આવો. મારા ધરમાં ત્રણ ચાર ઉંટનું માંસ છે! એમ કહી તેને ધરમાં તેડી જઈ અચ્છી રીતે કોપરા પાક જ. માઠ્યો પછી તેની આંખે ખરયાનો પાટો બાંધીને મધરાત ઘવાં સુધી રાખી છેવટ તેને ધરમાંથી બહાર કાઢી મુકી. આથી તે દાસીએ બોલ્યું કે નહીં એજ તે ચોર છે. એમ ધારી તેના ધરમાંથી બહાર

નીજ્યા પછી જતી વખત તેણે પેશાબ કરી જમા બીની કરી અને તે ઠેકાણેથી માટીનો લોચો લેઈ ઘેરને નિશાની કરી અને રજવાડામાં જવાના ઇરાદાથી ઘેરી રસ્તા ઉપર આવી પાટો છોડાવ્યો અને રજવાડામાં ગઈ અને મધરાતે બનેલી સઘળી હકીકત રાજાને કહી. જે સાંભળી રાજા તો પેટ ભરીને હસવા લાગ્યો. તે કહેવા લાગી. કે મેં તે ઘરને નીશાની કરી છે જેથી રાજાએ ત્યાં પહેરો ભરનાર બે ચાર સીપાઈ હતા તેઓને તેની સાથે મોકલ્યા અને દાશીએ કરેલી નીશાની જોવા જણાવ્યું, તેઓ ત્યાં જઈ જુએ છે તો પડોશીની ચાર પાંચ ગલીઓમાં બધે ઠેકાણે ઘેર ઘેર સરખાં નીશાનીનાં ટીપકાં કરેલાં જણાયાં તથા ભીની જમા પણ બધે ઠેકાણે જોઈ આથી દાશી નિરાશ થઈ પાછી આવી, અને સરમાઈ જઈ કંઈ બોલી જ શકી નહીં.

વારતા ૨૦ મી.

ચતુરે એક ચોકશીને લલુત ચોળાવી.

ઉપકી વાતને બે ચાર દિવસ થઈ ગયા તો પણ કોઈ બીકું ઉત્તરું નથી, અને સર્વ ઠેકાણે શાન્તતા જોઈ હમણેને વીચાર કર્યો કે, આમ મારે કયા સુધી બેસી રહેવું જોઈએ એમ ઘેરી સમજાનમાં ગયો. તે દિવસે એક બાવાનો વર્ષ ચારેકનો દીકરો મરી ગયો હતો. તેને તે સમજાનમાં લાવી દાટ્યો. તે દાટવા આવેલા માણસે તેને દાટી ગયા પછી ચતુરસેને ઇંકરોને ખાડમાંથી બહાર કાઢ્યો. અને તેને સારી રીતે ઘેંછને ઘેર લાવ્યો. પછી તેને જવા-

હીરના ખોટા દાગીના પહેરાવી સારો રૂમાલ ઓઢાડી ખાંધ પર મુકીને મહેાટા વેપારીઓની દુકાન આગળ થઇ સારા સારા સોના રૂપાના દાગીના બાબત તપાસ કરતો એક મોટા ચોકશીની દુકાન પર ગયો, અને તેને પુછ્યું કે, ‘તમારી પાસે ઉતમ સોના રૂપાના દાગીના હોય તો બતાવશો? ચોકશીએ તેના પોશાક ઉપરથી જાણ્યું કે આ કોઇ સભ્ય ગૃહસ્થ છે. કારણ તેના અંગ પર પણ ઉતમ જવાહીર છે. એમ જાણી લલચાયો, જેથી તેને માદી પર બેસાડી પુછ્યું કે, તમે શી છાતી છો? અને વતન ક્યાં છે, તથા અતરે પધારવાનું કારણ શું? ત્યારે ચતુરસેને કહ્યું કે દીલ્હી શહેરનો હું વેપારી છું. અને દેશાટન કરવા નીકળ્યો છું. જો આ શહેરમાં કોઇ પણ વસ્તુ ઉતમ અને બપકાદાર મળશે તો લઇશ નહીં તો પાંચ સાત દિવસ રહી શહેર જોઇ ચાલતો થઇશ. એથી એક પંચને દો કાજ થાય છે એક વેપારનો વેપાર, અને બીજું શહેર જોવાશે. પોતાના ઘરમાં બેશી રહેવું અને દેશાટન ન કરવું એ ઠીક નથી. જેને ચાલાકમાં ખપવું હોય તેણે દેશાટલું અત્યંત કરવું જોઇએ. લોકોમાં કહેવાય છે કે “ફલાણાએ તો મો બંટીનો લોટ ખાધો છે અથવા સેંકડો ઘાટનાં પાણી પીને તે પાકો થયો છે એ વાત યથાર્થ છે કે પર-દેશમાં ફરી અનુભવ મેળવ્યા વગર ગમે તેવો હોશીયાર માણસ હોય તો પણ તે ઠાકર ખાઇ જાય છે, એમ ધારી હું અતરે આવ્યો છું. વળી દેશાટન કરવાથી વિદ્વાન લોકોની સોજત થાય છે જેથી દેશે-દેશની ભાષા સમજવામાં આવે છે. પ્રખ્યાત માણસોની સાથે ઓળખાણ થાય છે. અને તેમની સાથે સનેહ વધે છે. રાજ્ય વ્યવસ્થા ધ્યાનમાં આવે છે. કામદા કાનુની સમજણ પડે છે, તથા ક્યાં દેશમાં ક્યો માલ ઉત્પન્ન થાય છે તે જણાઇ આવે છે તેમજ જુની બબ્બ

ધંમારતો જોવાય છે. એવી રીતના શબ્દ હોવાથી મારા કુંડુબને સાથે લઈ પરદેશ નીકળી પડ્યો છું અને આ સાથે પાંચસાત ચાકર ખસી લીધા છે. આ વાત સાંભળી ચોકશી સંતોષ પામ્યો, તથા પોતાના મુનીમ પાસે દુકાનમાંથી ઉંચી જાતના દાગીના મંગાવ્યા, તેમાંથી કેટલાક ચતુરશેને પસંદ કર્યા, અને પોતાની પાસેના પાંચ માત્ર તેણે તેજ વખત બતાવ્યા. જે જોતાંજ ચોકસી તો સ્વયં થઈ ગયો. કારણ તેવું એક પણ લાલ તેની પાસે નહોતું પછી ચોકશી પાસેથી લાલ તથા ધરેણું પોતાની પાસે લીધાં અને ત્યાં પડેલી ગાદીપર પેલા જોકરાને સુવાડી ઉપર જરીની સાલ ચાલાકીથી ઓઢાડીને કહેવા લાગ્યો કે, રૈઠણ! આ માલ હું લાઈ જઈ મુનીમ તથા જીને બતાવું છું. એટલીવાર સુધી આ મારો રઘુવીરપ્રાદ હંધમાં છે માટે તેને અતરે રહેવા દઉં. ' સેઠે વિચાર કર્યો કે, પોતાના દીકરાને મુકીને જાય છે તો પછીથી શી અડચણ છે, કારણ પેટના દીકરા કરતાં બીજી કોઈ પણ વસ્તુ વીશેષ પ્રીય હોતી નથી, વળી એના પાસે જે માલ છે તે એક એક બાદશાહી ઉભી થાય એવા છે, તે પરથી એ સારો માણસ જણાય છે એમ ધારી સેઠે તેને જવા દીધો જેથી ચતુરસેન ત્યાંથી ઉઠીને માલણને ઘેર આવી બેઠો.

પછી ચોકશીએ ઘણી વખત સુધી રાહ જોઈ, પણ તે આવ્યો નહીં ! ત્યારે તેણે તપાસ કરવા માંડી તો તેના ઠેકાણાની મહિતી નહીં હોવાથી ઘણાજ દીકરીય ચલો. એમ કરતાં સાંજના પાંચ વાગ્યા તોપણ તે અહરથ આવ્યો નહીં, અને તેનો છોકરો પણ હંધ માંથી ઉઠ્યો નહીં, જેથી કંટાળી તે છોકરા ઉપર ઓઢેલી સાત ખેંચીને તે જુએ છે તો તે છોકરો અવત્ર માલમ પડ્યો. તેમજ તેના અંગપરનાં ધરેણું નીહાળીને જોતાં ખોટાં માલમ પડ્યાં આ જોઈ

પછી ચોકસીએ થણી વખત સુધી રાહ જોઈ, પણ તે આવ્યો નહીં ! ત્યારે તેણે તપાસ કરવા માંડી, તો તેના ઠેઠાણાની માહિતી નહીં હોવાથી બહોળ દીવગીર થયો. એમ કરતાં સાંજના પાંચ વાગ્યા તોપણ તે અહરથ આવ્યો નહીં. અને તેના છોકરો પણ ઉધ માંથી ઉઠ્યો નહીં, જેથી કંટારી તે છોકરા ઉપર ચોકસી શાલ ખેંચીને તે જુએ છે તો તે છોકરો અખવત માલમ પડ્યો. તેમજ તેના અંગપરનાં ધરણા નીહાણીને જોતાં ખોટાં માલમ પડ્યાં આ જોઈ તેને એકદમ મુઝાં આવી. તેના શુભાશ્તાએ આવી પાછી જાંઠયા બાદ કેટલીકવારે તેને શુદ્ધી આવી ત્યારે હાય ! હાય ! કરી રદન કરવા લાગ્યો. પછી દુકાનનાં સર્વ માણસોએ મળી વીચાર કર્યો કે આ વાત સરકારમાં જાહેર કરીશું તો ખુનનો આરોપ માથે આવશે. એમ વીચાર કરી એક વીચાસ નોકર સાથે તે સમને સમજાનમાં ચોકસી ગુપ્તગુપ દાટી દેવરાવાની જોઈવણ કરી અને પોતાનું થયેલું ગુજ્જાન ખમી આગરનો બચાવ થયો તેજ મોટો લાભ છે એમ સમજી ચુપ બેઠો.

સંધ્યાકાળે સાત લાગ્યાને સુમારે ચતુરસેન એક નકામી પોલીસ ખાંધી પોતાની સાથે લઈ શેઠની દુકાને આવ્યો, અને તેણે કહ્યું કે, મારો દિકરો ક્યાં છે ? ત્યારે સાહુકારને કાળ પડી કે હવે હું એને શો જવાબ દઉં ? તેને આગ વિચારમાં પડેલો જોઈ ચતુરસેન વધારે જોરથી જુમે પાડી પુછવા લાગ્યો. જેથી સાહુકારને ખીંજે રસ્તો ન બહવાથી એકામ ઉડી તેને પગે લાગ્યો. અને કહ્યું કે, મહારાજ ! હું તમારો દાસ છું. માટે મને ક્ષમા કરી જીવતદાન આપો. હું મારા દાગીના બદલ એક પણ પૈસો તમારી પાસે બાગવાનો નથી. પણ

મારા માંથાપર વિપરીત પ્રસંગ આજુસો નહિ. આપનો ચિરંજીવ દેવલોક પામ્યો તેથી તેણે હમણાંજ મારા વિશ્વાસુ આકર સાથે સમજાનમાં મોકલાવી દીધી છે આ સાંભળતાંજ અતુરસેને મોટી થોડ સહો અને કહેવા લાગ્યો કે, અરે મારા દિહરને તમે મારી નાંખ્યો ? જોટલા માટે સરકારમાં જઇ હું હવે જાહેર કંઈ છું. આથી તે સાહુકાર તથા તેના સર્વ મજબુસો તેને પગે લાગે. અને તેને બધી બધી રીતે વીનવી ખીજ પશુ ઘણા દાગીના આપી મુંજે મોઢે રવાના કરે.

વારતા ૨૧ મી.

ચતુરે મચાવેલી ધાંવસ.

રાજા ખીટું ફેરવતો નથી અને મને પકડવા કોઈ હીંપત કરતું નથી એવું જોઈ ચતુરસેને શહેરમાં પુજાન ધાંધલ કરવા માંડી. એક દીવસ તેણે વિચાર કરી શહેરના મધ્ય ભાગમાં એક મોટો બંમલો બાંહે રાખ્યો. અને તે ઠેકાણે સીંધદેશના રાજા રાણી રહેતા આવવાના છે. એમ વામઠા ઉઠાવી આથી દ્રવ્ય કમાવવાની આશાએ ધણીક વાણીઆ કાપડવાળા, ફળફળાદીવાળા તેમજ અત્તરરાંજા વિગેરે લોકોએ તેની પાસે આવી અમો સારો માલ આપીશું એમ વિનંતી કરવા માંડી. તે બંમલામાં એવી તબવીજ કરવામાં આવી હતી કે મધ્યભાગમાં દીવાનખાનું હતું. ત્યાં ઉત્તમ ખીજામન કરી, ગાદીઓ, તકીઆ, ખુરશી, ટેમલ વિગેરે ગોઠવી દીધા હતાં. અને ઉપર છટ બાંધી હાંસી ઝુમર વિગેરે લટકાવી દીધા હતાં, એક બાજુ ગાદીની પેલો વરદ બપલદાર નક્શીની પેટી ગોઠવી હતી. અને ફરેક પેટી પાસે ખીયા કલમ, રેતી કલમદાન કામગ અને મોટા મોટા જમા ખર્ચના ચોપરા ગોઠવ્યા હતા. સારાંજ કોઈ પરમારયો માણસ આવે તેને તો એમજ જણાય કે, આ કોઈ રાજવંશીજ છે તે દીવાનખાનાની જોડે ઉત્તર બાજુએ એક મોટો દરવાજો હતો. તેમાંથી અંદર જતા એક બીજુ દીવાનખાનું આવતું હતું કે, તેમાં પણ એવી અવસ્થા કરી હતી છટ બાંધીને હાંસીઓ ઝુમર લટકાવ્યા હતાં, અને

ચારે બાજુએ ભીંતો ઉપર નાના પ્રકારના ચિત્રાની વસવીરો ઢાંચી દીધી હતી. નીચે હિતમ પ્રકારનો મહીચો પાથરી દીધો હતો, અને તેના વચ્ચે ભાગમાં એક સુંદર ટેમલ ગોાવી દીધું હતું, તેમજ તેની ચારે બાજુએ અનુક્રમે પુરસ્ક્રો મુકી હતી. તેથીજ કોય કપાટ વીગેરે નાના પ્રકારના સામાન પણ સ્વચ્છ રીતે વ્યવસ્થીત ગોાવી બારણા આગળ એક મરતકામનો પડદો નાખી અંદર મચ્છર ફાનીનો નકસીદાર પલંગ ગોાડ્યો હતો. તેનાપર મચ્છરની માદીઓ નાખી ધોયેલી ચાદરથી પલંગ ગોાડ્યો હતો. તેનાપર મચ્છરની માદીઓ નાખી ધોયેલી ચાદરથી પલંગને સુસુમાર્યો હતો. આ પ્રમાણે સર્વ વધ્યારી કરી બે પરદેશીઓને નોકર રાખ્યા હતા. અને તેમને એવી તાકીદ આપી કે દરવાજાની અંદર ખારા હુકમ સીવાય કોઈને આવવા દેવા નહી અને ખીજ દશપંદર નોકર રાખી તેમને વ્યવસ્થા સર કામ સોંપ્યું. જે બંગલો બાડે રાખ્યો હતો તે ઉપર બજાવેલા સામાન સહીત રાખેલો હતો.

આવી રીતે સર્વ વધ્યારી થવા પછી એક દીવસે સંખ્યાકાળે બજારમાં જઈ બોધ લોકોનો મીઠાનો બાડે લઈ આવ્યો. અને સાથે પાંચ સાત પરદેશી સીપાઈઓ તથા પાંચ સાત બંદુકોવાળા બાડે લઈ ગામ બહાર ગયો. આગલે દીવસે તેણે ગામના ઝાંપા પાસે એક આંખાના ઝાડ નીચે એક નાનો વંજુ ઠોકાડ્યો હતો તેની પાસે આ બોધ લે કે સાથે આવેલો મીઠાનો લઈ ગયો. અને એક બાજુ પડદો નાખીને તે મીઠાનામાં એક વજનદાર માસડી મુકી. પછી પડદા છેડી મીઠાનાના બારણાં બંધ કર્યા અને ત્યાંથી સર્વ માણસો સાથે નીકળી બંગલા આગળ બડામડ બંદુકથી થતા અવાજ

સાથે આવી પાલખીને ધરમાં લેવડાવી. અને ઉપર કહેલા દીવાનખા-
નાના આરથા આગળ ઉતરાવી સર્વ માણસોને બહાર કાઢ્યા તથા
તે વજનદાર મસીદી કાઢી લીધી. પછી બોધ લોકોને પણ સા આપી
તેમને રજા આપી આ પ્રકારે સર્વ લજવીજ કરેલી જોષ પાડ પા-
ડાણીએ જણ્યું કે રાણી આવવાના હતા તે આવ્યા.

બીજી દિવસે ચતુરસેને મુંદર પોશાક પહેરી જોક નોકર સાથે
શેહેરના તમામ મોઠા મોઠા વેપારીઓ ઝવેરીઓ વીંચરને પોતાને
માલ વેચવા માટે બોલાવ્યા. તેથી મોતીવાળા, ઝવેરી, કપડવાળા
વેપારીઓ પોતાને ઉત્તમ માલ બતાવવા માટે લઇ આવ્યા, જેથી
ચતુરસેને તે માલ લઇ અંદર દીવાનખાનામાં જઇ જાયે કે કાઠની
સાથે કાંઈ વાત કરી માલ બતાવતો હોય તેમ ડોળ કરવા લાગ્યો.
આવા પ્રકારનો તેનો કૃત્રીમ ઠાઠ જોષ સરવે વેપારીઓને તેના પર
ખીલકુલ અદેશો આવ્યો નહીં. પછી તેણે વેપારીઓને કહ્યું કે, બાકી
સાહેબ કહે છે કે આ તમામ માલ જાંમડ કીમતનો નોંધ કરીને
અતરે રાખો. તેમથી જોને જે પસંદ પડશે તે રાખી બાકીનો
પછી તે કામનો શો ? વળી હાલના સમયમાં બહોલ દરો રટકો
ચાય છે, તેથી તમારી નજરમાં આવે તો મુકી જાઓ. નહીં તો
લઇ જાઓ. આ ઉપરથી ત્યાં ભરાયલા સુખળા વેપારી લોકોએ
વીચાર કર્યો કે, આ જમાએ આટલો બધો ઠાઠ છે અને વળી
પોતે ખાસ રાણી સાહેબ માલ રાખવાને માટે કહે છે, તેથી માલ
અતરે જાંમડ મુકી જવામાં કાંઈ અડચણ નથી. એમ વીચારી સરવે
પોતપોતાનો માલ ત્યાં મુકી ગયા, અને જાઓ વહરો થશે. એમ
ધારી બીજી દિવસની રાહ જોતા બેઠા. આણી તરફ ચતુરે તમામ

માલ તેજ દીવસે માલણુને ઘેર હમ જમ છેવટ બાડું પણ વાંધણીને ચુકવી આપી ત્યાંથી નીકળ્યો અને માલણુને ઘેર આવી સ્વસ્થપણે બેઠો.

બીજે દીવસે બપોરે સરવે વ્યાપારી ત્યાં આવીને જુએ છે તો ત્યાં આગળ કોઇ પણ માણસ મળે નહીં, ત્યાંથી આગળ દીરા-નખાનામાં ગયા તો ત્યાં પણ કોઇ ન મળે જેથી હાંકા મારવા માંડી પણ ત્યાં હોય કોણ કે સાંભળે ? જેથી તમામ વેપારીઓ તો દોમ-મુઠ જેવાજ થઇ ગયા પછી કેટલાકે ત્યાં બાજુબાજુ તપાસ કરવા છતાં કાંઇ પતો નહીં લાગવાથી તે ઘરના માલીક પાસે ગયા અને તમામ હકીકત કહેતાં તેણે કહ્યું કે, એ તો કાલેજ બાડું ચુકવી આપી દેશ ગયા છે. આ સાંભળી તે બધા વેપારીઓ મળી ફરતા દશદશ ગાઉ સુધી માણસો તપાસવાને માટે મોકલ્યા, અને બીજી તરફ કોટવાલને બધી હકીકત જાહેર કરી તેણે પણ તે ઘેર જમ તપાસ કર્યો પણ કંઇ પતો લાગ્યો નહીં અને મોકલેલા માણસો પણ બીજે દીવસે સાંજે રખડી જીપ્પા ને તરત્યા કંઇ પણ પતો મેળવ્યા સિવાય પાછા આવ્યા, જેથી સરવે વેપારીઓ કપાળે હાથ દબ બેઠા.

આ વાત રાજાએ સાંભળી ત્યારે તે પણ ધણો દિલગીર થયો. અને વીચારમાં પડ્યો કે, ગામમાં હમતું કામ કરનાર ને પેદા થયેલા માણસ છે તેજ એ હોવો જોઇએ ! પણ તેને કંઇ પણ રસ્તો નહીં સૂઝવાથી પોતાને અપહીતીનો ડાઘ લાગેલો જણ્યો. વીરમવ પામી ચુપ બેસી રહ્યો.

વારતા રર મી.

૫

શ્રી અને પુરુષને ઠગનાર ઠગારો.

એક દિવસે ચતુરસેને કેઢીક ખોટી જાણુશો લઈ સવારે આઠ વામતાના સમયે સરસ અને સ્વચ્છ પોશાકથી સજ થઈને તે એક મહસ્થાને ઘેર ગયો, તે મહસ્થાની વધ સુમારે પચાશેક વરસની હતી. અને તેનાં લગન ખીજી વારતા થયેલા હોવાથી તેની શ્રી હજી કોમલ નાજુક અને મનોરમા રતી સરખી લાગતી હતી. તે મનોરમાને એક બાળક થયું હતું. આ મનોરમા રતી રંભા સરખી સુંદરીને પતિ સાધારણ રીતે શ્રીમંત હતો. તે ખેતીવાડીનો અને સોનખાઈ લઈ રૂપાખાઈ દેવાનો ધંધો કરતો હતો. આ બ્યાજ વટાવના ધંધાથી તેને પુષ્કળ પેદાશ થતી હતી તેથી તે બધી વાતે સુખી રહેતો. પોતાના આપદાદાઓના સમયમાં બંધાયેલું જીતુ ધર પડી જવાથી તેણે બીજું નવું અને રોનકદાર ધર બંધાવ્યું હતું. તે ધરના ઉપલા ભાગમાં કચેરીની બેઠક બનાવી હતી. ધરના આગળમાં એક નહાનો સરખો ડુંદોનો બગીચો પણ બનાવ્યો હતો. ત્યાં આપણી વારતાનો નવક ચતુર ઠગારો જઈ ચડ્યો. પણ તેના જોવામાં કોઈ માણસ નહીં આવવાથી નીચે બાંધવામાં આવેલા ઘોડાઓમાંથી એક ઘોડાના મળામાંથી દોરડું કાપી નાંખી હાંકી મુક્યો. પછી આ ફકડખાઈ ખટાક ખટાક કરતાં મેડી ઉપર ચડ્યા અને કચેરીમાં દાખલ થઈ, કચેરીના અધિપતિને નમસ્કાર કીધા. ચતુરને જોતાજ તે સાહુકારને એમ બોલ્યાં

કે આ કોઈ રાજવંશી રત્ન છે તેથી તેનો આર સત્કાર કરવો જો-
 ઇએ એમ વીચારી પોતે ઉભો થઈ તેના હાથ ઝાંતી તેના લાપક
 તેને માન આપી પોતાની બાજુમાં બેસાડી તેને આવવાનું કારણ
 પૂછ્યું, ચતુર ઠગસેને કહ્યું કે, 'હું તમારે ત્યાં કેટલા દાગીના મીસ્વી
 મુકવા આવ્યો છું.' તે સાંભળી તે શેઠે કહ્યું કે 'ઠીક છે. મારા તો
 એજ ધધો છે. બતાવો જોઈએ તમારા દાગીના,' કહ્યા ઠગસેને
 જણે પોતાની સાથે આણેલી પોટતી છોડવા માંડી હોપની તેવો ડાલ-
 કરીને કહ્યું કે, અહો શેઠજી! આપ ઘોઠાઓ રાખો દો કે શું ?'
 તે બાજુ ખાઉ મારવાડી શેઠે કહ્યું કે કેમ ? તમારે શું કામ છે ?
 હવે બાજુ જમી એવું ધારી ઠગે કહ્યું કે, 'તમારાં ધરના બાંગણાની
 અંદર હું દાખલ થયો તે વખતે એક કાળા રંગનો ઘોડો તમારા
 ધરમાંથી નીકળી ઉભે રહેતો હતો.' આ સાંભળતાંજ તે શેઠે
 કહ્યું કે, 'આજે ચાકર મામડે ધી લેવા ગયો છે, તેથી ઘોડાઓની
 સંભાળ કોણ રાખી શકે ? હું ઘોડાને પકડી લાવું ત્યાં સુધી તમે
 બહીથી જશો નહીં, એટલું કહીને તે ઘોડાની શોધમાં ગયો, એટ-
 લામાં તેની ઓએ કચેરીમાં ડોક્યું કરીને ઠગસેન છુતારાને પૂછ્યું કે,
 'અહો પ્રવાસી ! એ અમારા ક્યાં ગયા ? ઠગે કહ્યું કે, 'શેઠાણી !
 એ તમારા ! તમે નહાતા ! અને એ મહોટા ! તમારા આ સમા-
 ચાસ ? તેણે કહ્યું કે, એતો મારા ધરવાળા થય છે. આ સાંભળી ચતુરસેને
 હસીને કહેવા લાગ્યો કે, વાહ ! કેવો ચમત્કાર છે ? અરે પરમેશ્વર,
 તું શું કરે છે ? જો ઠેકણે સર્વે વાતે સુખ અને સર્વ વાતે અનુ-
 કુળતા, તેવી જગાએ, કઈ ને કંઈ પણ વિપરીત દેખાઈ આવે
 છે. ધન્ય છે ! હે નથીય તનેજ ! આ સાંભળતાંજ તે બી બેલી

તમે આમ સંઘયમુક્ત કેમ બોલો છો ! મને ખુલ્લેખુલ્લું કહો, જેથી
સમજાય પડે. આ આપના આશ્ચર્યકારક કબજેથી હું ધણીજ બાંધીજ
પડી છું. માટે બહેરમાની કરીને ખુલ્લેખુલ્લું કહો, વીસમ આ માટે
કરો છો ! ચતુરસેન બોલ્યો, હમણાંજ આ રસ્તેથીજ જાતે એક
કાળી કુખળ જેવી, કરીરે લઠ, કુરૂપ, અને વળી એક આંખે તે
આંધળી એવી કી આવી, અને તમારા સ્વામીનાથે તેને જોતજ
મેં મલકાવ્યું એટલુંજ નહીં પણ તેણે ઇશ્વારત કરતાંજ એ બાઈ
સાહેબ મને અતરે બેસાડી કમારથી તેની પાછળ દોડ્યા છે. જરૂર
એ કેવો દુષ્ટ પુરુષ ? તમારા સરખી એના હાથના બે બેાર પશુ
આમ નહીં, મનોહર સુરેખ જીને મુકી હા આવી જેના સામુ કંઈ
થુંકે પણ નહીં એવી કુખળપર તે મોહી પડ્યો ! એ મને નવજા
લાગે છે. પણ અમારે વચ્ચે બોલવાનું શું કામ ? આ કબજે સં-
ભળીને તે જીને પોતાના સ્વામીપર ધણી રીસ ચઢી. જેથી ચતુરસે-
નને ધર સાચવવા માટે બેસવા સારૂ વિનંતી કરી અને પોતે ચતુ-
રસેનના બતાવેલા આડે મારગે પોતાના સ્વામીને બોલવા ગઇ આણી
વરૂં કેટલીક વખત પછી તે અહરુષ થોડો લઇને આવ્યો અને તેને
બોહારમાં બાધી હિપર આવી ચતુરસેનને કહ્યું કે, જાજ મને ધણું
ગુસ્સાન લાગે; પરંતુ તમે મારાપર ધણો હિપાર કર્યો, એટલામાં
ચતુરસેને કહ્યું કે હમણાં ધરમાંથી એક ગેરી સરખી બાઇ તમે ક્યાં
ગયા ? એમ પૂછવા આવી હતી ? તે અહરુષે કહ્યું, મારી કી આ
સાંભળી ચતુરસેને હસીને કહેવા લાગ્યો કે શું નહીંજ છે ? જુઓ
જે આ ઠેકાણે આવુંજ અધિર ! આવું તેનું સંઘયમુક્ત બાવજ

સાંભળી તે શેઠે પુછ્યું કે, શું છે ? તે ખુલ્લે ખુલ્લે જણાવે. ૧. હું કહ્યું કે, ‘આવી હતભાગી સ્ત્રીને તમારા સરખો સુંદર અને મનોહર કાંતીવાન અને ધનવાન મતી મળરા છતાં તેની તુલના ન કરતાં એક હાસી જેવા માણસને જેતાજ હસતી હસતી તેની પાછળ દોડી. કેવો અન્યાય ?’ એ શબ્દો સાંભળતાંજ શેઠના ગુસ્સાનો પાર રહ્યો નહીં આંખો લાલ પીલી કરી આમ લવારો કરતો એક મજબુત લાકડી લઈ હમસેનને પુછ્યું કે, લાકડાં તે જુડી બારણ કયે રસ્તેથી ગઈ ? જે રસ્તેથી તે સ્ત્રી ગઈ હતી તે રસ્તો ન ખતાવવાં હમસેને તેથી ઉલટોજ રસ્તો ખતાવ્યો. તે રસ્તે તે શેઠ દોડ્યો હવે ઘરમાં કાંઈ નથી. જેટલું લેવાય એટલું લે. ગભરાઈશમાં આ ધર વારજ છે. આ ધરનો માલ પણ તારોજ છે. શું જોય છે ? આ સાવધ આવો વીચાર કરી ડોર શેઠની ગાદી ઉપર પડેલી કુંચીઓ, લઈ ઝડપથી ત્યાં પડેલી તીજેરી ઉઘાડી દર દાગીના તથા રોકડ જે હાથમાં આવ્યું તે લઈ નીકળી ગયો, અરે પોતાને ઠેકાણે જઈ મૃતો.

પહેલાં ધણીધણીખાતો એકમેકને શોધી શોધીને ચાકમા પણ કોઈને કોઈને પતો ન લામવાથી ચાકમા પાકમા, લોચ પોચ બની ગુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં ઘેર આવ્યા. એકમેકને જેતાંજ એકમેકના ગુસ્સાનો પાર રહ્યો નહીં, આંખ ચડાવીને શેઠ પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે, ‘અરે રાંડ ! ક્યા લોહા ઉપર આશ્રક પડી તેની પાછળ દોડી હતી તે તો કહે ? હા ! હા ! હવે બહુ થયું ? બહુ ખોલાવશો નહીં ? તમે એવી કંઈ રાંડ કુખળ ઉપર મોહીત પડ્યા હતા કે તેને ખતાવજ ચાર ચાર આંખો કરી તેની પાછળ દોડ્યા હતા.’ આમ બને એક બી-

જાને મેલ્યા જોયા મારતાં જાંતે થાક્યા. જાંતે શંત થયા. શેઠ જ્યેરી
માં જમને જુએ છે તો ચટાચટ મેદાન જણાયું. તીજેરીમાં ઉંદરોને
દોડતા જોઈ શેઠના હોશકોશ ઉડી ગયા. અને મનમાં વીચાર કર્યો
કે હાગીના ગીરવી મુકવા આવનાર માણસનાંજ કારસ્તાન છે અમને
જાંતેને આડું આવળું સમજાવી ધર બહાર કાઢી પાછાગયી ધર છુટી
ચાલી ગયેલ. અરે લોભ તારો કંઈ થોભ છે, લોભે લક્ષણ જાય. આ-
લોભ ! હાથે દાન આપી અન્યના આત્માને કાર્યો નહીં મનની વાસ-
નાઓને તપ્ત કરી કરી નહીં, એતો નેવીને તેરી હાથરે હાથ !

આ કેમ દીઠું જાય, આ કેમ મુક્યું જાય ! આ કેમ સહન
અરેરે ! કરી શકાય ! છાતી શાટી જશે ! હાથરે હાથ ! આ ગયું તે
હવે કેમ મેળવી શકાશે ! મેળવતાં મેળવતાં નવ નેજા પાણી ઉતર્યાં
હતાં હવે શું કરવું ! કોનો પાસે જઈ પોક મુકવી ! એતો માથામાં
મજ મારો લઈ ગયોરે લઈ ગયો. આડું નહીં, સદમાર્ગ વાપરી હાથ
વાર્યો નહીં, નસીબરે નસીબ ! એતો કમાય કોણ ! અને ખાચ કોણ
એવું બન્યું છે પહેલા લવનો લેણદાર હશે તે આ મને આવીને લઈ
ગયોરે મારા ખાચ ! ધરમાં એક દીવસનું ખાવાનું પણ રહેવા ન દીધું
અરે અમને માથે ચુનો ચોપડી આવો કરી લઈ જનાર તારું તો આ
ભવમાં કદી પણ સારું ચનાર નથી ! આવી રીતે ત બડબડતો અને
માથું કુટતો તે તરત રાજ પાસે જઈ ફરીઆદ કરો. તે સાંભળી
રાજ પણ ચીંતમાં પડ્યો અને તેજ વખતે દરબાર બી પાનનું
ખીડું ફેરવ્યું અને ઉપરથી જણાવ્યું કે જે માણસ આ ચોરને
પકડી આવશે તેને મરણ મુજબ રૂપીઆ દસ હજારનું ઇનામ

આપવામાં આવશે. આ સાંભળી કુખા સીંહેબને કાટી ચડ્યો. અને તે કાંટાના આવેશમાં આવીને બીડું છઠાવી ચવી નજરને કહ્યું કે બે હુ એ ચોરને નહીં પકડી આપીશ. તો તેને બદલ રૂપીઆ એક હજારનો હંડ આપીશ. આ પ્રમાણેનો હરાવ થયા પછી દરગાહ ખરત થયું.

વાર્તા ૨૩ મી.

મુખાને આશ્ચર્યાનના તારા બતાવનારો ઠગારો.

આબની દરબારમાં મુજબર હાથ મુકીને કસ હજાર રૂપીઆ મેળવવાની લાલચથી ઠગને પકડવાનું બીકું સુખા સાહેબે ઉપાડ્યું છે એ વાત માલજે ઘેર આવી ઠગને કહી. મધરાત ચતાજ દમ ખરમાંથી બહાર નીકળ્યો અને જે ઠેકાણે સુખો રોન કરતો હતો ત્યાં આગળ આવીને કહ્યું કે, સાહેબ! જે ચોરને પકડના નવ નેજા પાછી ઉતર્યા છે તે ચોરને હું ઝાળખું છું તેને ખતે ચોરેલી મીલકતમાંથી ચોર્યો જામ આપના કબુલ કરેલું આજ તે આપવા ના કબુલ થયો છે. અને તેથી અમારી વચ્ચે સખ્ત મારામારી થઈ છે. જો આપ મારી મરજી મુજબ વરતશોતો હું તે હરામખોરને પકડી આપીશ ! તેની મરજી મુજબ વરતનાને સુખો કબુલ થયો. દીકાએ જવા માટે લેકો સાઈ જે જમાએ જાબરૂ બધ્યા હતા તે જમાએ એકલા સુખાને લઈ જઈને કહ્યું કે, 'આ ગુણુપાટનાકોથળામાં તમે સંતાઈને બેસો આમ કરવાની તેની એવી મલકબ હતી, કે જો તે તેમ સંતાય તો તેનાં મજા સુધી આવ્યા પછી તેને એવો ફાંસો દેવો કે જેથી તેનું મરજી ન લાય અને છુમ ન પડતાં બહાર પણ નીકળી શકે નહીં હું અને તે ચોરને જે વખતે તમારી આગળ આવીએ કે તરતજ તમે કોથળામાંથી બહાર નીકળી તેના ઘેડાની લગત પકડી લેજો.' આ સાંભળતાજ સુખો કોથળામાં પેડો. દરે તરત સુખાનું માથું બહાર રખાવી કોથ-

જાતો કરેલો ફાંસો ખેંચી લીધો તથા બહુરામાં પુરૂં સુખાના મોં પર રૂમાલ નાખી મળે બીજો પણ હલકો ફાંસો લીધો જેથી તેનાથી બેલી તથા ચાલી પણ શકાયું નહીં અને એક નરકનો ટાપકો કોથળાની ચાકળ બાંધી ચતુર હમ મેં મલકાવતો અને સુખા સાહેબની અક્ષ ઉપર હસતો હસતો મલકાવતો ઘેર આવી સુખ ગયો.

આ શું થયું ! તેને આવતા એટલી ઝડપી વાર કેમ લાગી જરૂર હતો મરો ? પકડવા જતા હુંજ પકડાઈ ગયો ખરો ચોર તેજ બીજો કોઈ નહીં ! અહ્યા ચોર તેં મને સખત રીતે આ કોથળામાં સપડાવ્યો છે. જેમાંથી બહાર નીકળવા માટે મેં અનેક યુક્તિઓ કરી જોઈ પણ તે યુક્તિઓ નીષ્ફળ ગઈ ! હાથ હવે ખારી શી દેશા ઘરે અહ્યા ચોર તારૂં સત્યાનાશ જાળે ! આમ બકતો બકતો તે જમીન આડો પડી આસોટતો આસોટતો શહેર તરફ જામ છે તેવોજ તે એક મોટી ઉંડી ખાડમાં પડ્યો કે જ્યાંથી નીકળી શકાયું નહીં.

સહવાર થતાજ ખખર રાજાને કાને ગઈ રાજા તે ખાડ પાસે આવી ખાડમાંથી કોથળાને બહાર કહાડી ઉપડાવી જોયું તો અંદર સુખા સાહેબને ખેંચેલા જોયા આ હારે જોવાને ઉલટલી મેદનીને જોઈ સુખા સાહેબ શરમાઈ ગયા. શરમાતો શરમાતો સુખો દરબારમાં આવ્યો સુખાની હજીકત સાંભળી રાજા હેરત પામી જમને એવો દંડેરો પીટાવ્યો કે જે ચતુર હગને જીવતો પકડી લાવશે તેને રૂસ ગામતું ઠનામ આપરામાં આપશે. એજ જણાવી બીડું ફેરવતાંજ્યોર ચતાં સુધી કોઈએ ઝડપ્યું નહીં નહીં, પણ કોની તાઠાત હતી કે રાજાના દરબારમાં ઉઠીને ઝડપે અત્યાર સુધી જે જે ભોકાને બીડા

ઝડપે હતા તે તે બોકાની થી દશા થઈ હતી તે સર્વને અજાણ્યું
 નહોતું ચતુર હમારાનો અપારો એવો હતો કે તેના અપરાધો કોઈ
 અથવા પાત્ર નહોતું.

પહેલો ભાગ સમાપ્ત

શા. નારાયણલાલ મોતીલાલ બુકસેલર.

રીઝીરોડ ચંમપોળ જાંનીવાડો-અમદાવાદ.

વાંચવા લાયક પુસ્તકો.

ચતુરસીહ ડગારો ભાગ પહેલો	રૂ. ૦—૪—૦
ચતુરસીહ ડગારો ભાગ બીજો.	રૂ. ૦—૪—૦.
ચતુરસીહ ડગારો ભાગ ત્રીજો.	રૂ. ૦—૪—૦
ચતુરસીહ ડગારો ભાગ ચોથો.	રૂ. ૦—૪—૦
આફશાહ ખીરખત ૧ થી ૧૮ ભાગ.	રૂ. ૧—૪—૦
ચંદ્રકળા અને અહુરૂપીઓનું અગ્નિ ભાગ પહેલો...	રૂ. ૧—૮—૦
ચંદ્રકળા અને અહુરૂપીઓનું અગ્નિ ભાગ બીજો...	રૂ. ૧—૮—૦
પૈસા કેમ કમાવા ધનવાન થવાની કુચી.	રૂ. ૧—૮—૦
હુન્નર પ્રકાશ ૨૦૦૦ હુન્નરો... ..	રૂ. ૨—૮—૦
લેખચંદ્રીકા અથવા પત્રવહેવાર	રૂ. ૧—૦—૦
માયાવી મોહની ડીટકટીવની વાગ્તા.	રૂ. ૩—૦—૦
મહાભારત રાગરાગણીનું વ્યાસ વલ્લભરામનું અનાવેલું	રૂ. ૭—૦—૦
મતી લીલાવતી, વેશ્યા સ્ત્રીમાં કસાયેલો શેફનો છાકરો તેને પોતાની ઝેરી કેવી રીતે મુધારે છે તેનો આખેહુખ ચિતાર.	રૂ. ૨—૦—૦
ભારત રાજ્યમંડળ અથવા હિંદુસ્થાન, આશરે ૧૫૦૦ પાનાનું આપવાળાએ અનાવેલું	રૂ. ૧૦—૦—૦

પ્રગટ કર્તા અને વેચનાર,
શાહ નારણલાલ મોતીલાલ બુકસેલર.
રીચીરોડ—અમદાવાદ.

બહાર પડી ચુક્યો છે. બહાર પડી ચુક્યો.

ટેઝરી ઓફ ટ્રેડર-પોન્ડન્સ

અને.

પત્રવ્યવહારનો ખર્ચો.

કદ રોયલ ૧૬ પેજ લગભગ ૪૦૦ પાનાં

ઈંગ્લેન્ડનું થોડું યા અધિક્યત્વ રાજ્ય ધરાવનારે ખાસ રા' લાયક અત્યાર સુધીમાં બહાર પડેલી આવી કોઈ પણ ચોપડી કે તદ્દન ભુલિત ઇતિહાસમાં બાહોશ અનુભવી શિક્ષકને હાથે લખા અને ઇંગ્લેન્ડનું સાદું જ્ઞાન ધરાવનાર બાહોશ વ્યાપારીએ કિંવ દરેલું આ પુસ્તક ઇંગ્લેન્ડમાં પત્રવ્યવહાર કરવા માગતા હોય તત્ ઉપયોગી થઈ પડ્યા વિના રહેશે નહીં આ પુસ્તકમાં દરેક વિષય ઉપર કામળ યા ચીઠી લખવાનું નમુના આપ્યા છે.

ભા. ૧ માં સાધુરણ ઉપયોગમાં આવતી ચીઠીપત્રીઓ આપવામાં આવી છે.

,, ૨ માં કનેક્ટીઓએ સગા વહાલાઓએ, ઓળખાણ પીછા.

ઓએ તથા ખીન ઓળખાણના અનુભવા માણસોએ મલ લખવાના પત્રો આપવામાં આવ્યા છે.

,, ૩ માં દરેક જાતની અરજીઓના નમુના, રાજીનમ્નાના નમુના આપવામાં આવ્યા છે.

,, ૪ માં વ્યાપારી પત્રો, બેંકને લગતા કામકાજના પત્રો વિગેરે : રૂને લગતા પત્રો આપવામાં આવ્યા છે.

એક નકલ મંગાવી ખાતરી કરશો. કીંમત ૧-૮

શાહ નારણલાલ મોતીલાલ બુકસેલર.

સીનીરોડ—અમદાવાદ.

